DISSERTATIO INAVGVRALIS JVRIDICA,

DE

JVRE AGGRATIANDI PRINCIPIS EVANGELICI IN CAVSIS HOMICIDII,

BLIOTECA NAZ. ROMA TORIO EMA

QVAM

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,

SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DN. PHILIPPO WILHELMO,

PRINCIPE BORVSSIÆ, MARCHIONE BRANDENBVRGICO, AC DVCATVS MAGDEBVRGICI GVBERNATORE &c. &c. &c.

PRÆSIDE

DN. CHRISTIANO THOMASIO, JCto,

SERENISSIMI AC POTENTISSIMI REGIS BORVSSIÆ CONSILIARIO, PROFESSORE PVBLICO ORDINARIO, AC FACVLTATIS JVRIDICÆ P. T. DECANO,

IN ALMA FRIDERICIANA

PRO LICENTIA

SVMMOS IN UTROQVE JVRE HONORES ET DOCTORALIA PRIVILEGIA CAPESSENDI

IN AVDITORIO MAJORI

Horis ante & pomeridianis

d. 21. Junii ANNI MDCC VII.

Publico Eruditorum examini ſubmittet

REMBERTUS CLÜSENER,

Lippia Gueſtphalus.

Recuſa Anno MDCCXX.

Digitized by Google

Digitized by Google

B. C. D.

DISSERTATIO INAUGURALIS
De

JURE PRINCIPIS EVANGELICI AGGRATIANDI HOMICIDAS.

CAPUT I.

Monita generalia de rite formanda qvæſtione & ejus probatione.

§. I.

QVotqvot inſpexi autores, qvi de qvæſtione hac ſecundum communiter receptam ſententiam ſcripſerunt, & Principibus Evangelicis jus aggratiandi homicidas negarunt, in eo communiter peccarunt, qvod vel non rite formaverint ſtatum controverſiæ; vel ad definiendam qvæſtionem properaverint ſine debita explicatione terminorum qvæſtionis; vel probationes inconvenientes adhibuerint, & ſic ubiqve miſcuerint qvadrata rotundis. Nec ab iis defectibus plane immunes ſunt pauci, qvos ſubinde in deductione ſententiæ no-

Formatio ſtatus controverſiæ.

Digitized by Google

ſtræ allegabimus. Igitur ut hos ſcopulos evitemus ante omnia rite formandus erit ſtatus quæſtionis Quæritur ergo: *Utrum Princeps evangelicus habeat jus aggratiandi in homicidio doloſo.* Nos affirmamus cum paucis. Negant communiter.

§. II.

Expoſitio terminorū: (1) *Principis.* Qvid magiſtratus politicus?

Dum *Principem* dicimus, intelligimus in genere eum, qui τὸ κύριον gerit in rep. ſeu qui ſummam in rep. poteſtatem habet, ſive reſp. ſit monarchica ſive ariſtocratica, ſive democratica, h. e. ſive unus ſit, ſive plures, ſive totus populus. In locis communibus theologicis vocari ſolet magiſtratus politicus. Utrum congrue, hujus loci non eſt expedire. In terminis ſumus faciles, modo in re ipſa conveniamus. Id conſtat, terminum magiſtratus politici à theologis Proteſtantibus non eſſe inventum, ſed jam tempore reformationis eum in uſu fuiſſe JCtis pariter & theologis Pontificiis, etſi magiſtratus proprie denotet in politicis, & in ſignificatu nativo lingvæ latinæ eum, qvi intermediam poteſtatem gerit in rep. à ſumma dependentem. Atqve adeo hæc vox parum congrue à theologis Pontificiis ideo de poteſtate ſumma politica, i. e. civili fuit adhibita, ut eo commodius inſinuare poſſent laicis, eos ſaltem magiſtratus eſſe, ſummam vero reipublicæ poteſtatem eſſe penes poteſtatem eccleſiaſticam, quod arcanum Theologi & JCti Proteſtantes non ſentientes, vocem retinuerunt, etſi errorem ſub illa occultatum rejecerint, docentes videlicet, Chriſti doctrinam non abolere politiam, i. e. non contradicere doctrinas in ſcriptura novi fœderis contentas principiis ſanis & rationalibus doctrinæ politicæ, & poteſtati civili non opponi

poni

poni in republica poteſtatem aliquam eccleſiaſticam, ſed regnum ſaltem ſpirituale Chriſti, quod ſcilicet in corde notitiam (ſalvificam) Dei, timorem Dei, fidem, juſtitiam æternam & vitam æternam inchoet, quod pariat ſaltem effectus inviſibiles intuitu futuræ vitæ, nullos intuitu effectuum politicorum. Item miniſtros verbi divini eſſe ſubditos magiſtratus politici, h. e. ut ab omni tempore fuit doctum à veris Chriſtianis, quod reſpublica non ſit in eccleſia, ſed eccleſia in republica. (a)

(a) *Vide Aug. Confeſſ. Artic. 16. Apolog. p. 215. 216. Epitom. n. Formulæ Concordiæ c. 12. p. 624.*

§. III.

Unam eſſe ſummam poteſtatem in rep. non duas, eccleſiaſticam alteram, alteram politicam.

Ut vero recta ratio docet, & ſcriptura nunquam contrarium dicit, non poteſt in republica eſſe niſi una ſumma poteſtas, & contradictio politica eſt, reſpublica biceps. i. e. duplex ſumma poteſtas, altera politica, altera eccleſiaſtica, qvarum una ab altera ſit independens. Et revera, ſi papatum politice conſideres, eſt hic fundamentalis & capitalis error papatus, quod duplicem poteſtatem talem in republica independentem ſtatuant, & ſic eccleſiam nolint eſſe in republica. (b) Unde non poterimus intuitu doctrinæ politicæ de reformatione debita gloriari, ſi iſta hypotheſis pontificia foveatur in Academiis proteſtantium, & ſic pretioſiſſimum regale principum proteſtantium culpa & negligentia docentium damnum patiatur.

(b) *vid. Pufend. Introd. ad Hiſtor. c. 12. §. 5. ſeq.*

§. IV.

Ad qvæſtionem præſentem etiam pertinere Status imperii.

Cum vero vivamus in imperio Romano-Germanico, & diſputationes juris academicæ ad uſum practicum debeant eſſe aptæ, non hæſitare quiſpiam in formatione ſtatus controverſiæ debet, ac ſi ſub nomine *Principis* in quæſtione haud intelligamus ſtatus imperii, cum hi non habeant majeſtatem, ſed ſuperioritate

xitate ſaltem territoriali ſint præditi. Nolumus equidem hic expedire an ſtatus imperii habeant majeſtatem proprie dictam, quamvis quivis facile percipiat, definitionem illius quæſtionis dependere a quæſtione præjudiciali, an reſpublica Germaniæ ſit una reſpublica, an vero conſtet ex pluribus rebus publicis confœderatis. Sufficit, quod omnes, qui non craſſe adulantur imperatori, fateantur, ſuperioritatem territorialem eſſe majeſtatis æmulam, aut analogam majeſtatis, i. e. ea quæ alias de juribus majeſtatis docentur etiam applicari regulariter debere ad jura ſtatuum imperii.

§. V.

(2) *Evangelici.* An non & Catholicis idem jus competat.

Quod autem de Principe *Evangelico* in ſpecie quæſtionem formaverim, non ſine cauſa eſt factum. Eqvidem recordor, vel ideo quod Evangelium non aboleat politias, nobis opponi poſſe, male reſtringi definitionem quæſtionis ad Principes ſaltem chriſtianos, tantum abeſt, ut ad Principes Evangelicos ſolum debeat reſpectus haberi. Etenim ſi Principes ex doctrina politica habent jus aggratiandi in crimine homicidii, habebunt pariter ethnici ac chriſtiani, pariter ex chriſtianis catholicæ, quam lutheranæ aut reformatæ religioni addicti. Sed, quamvis hæc omnia ſe ita habeant, non tamen vitium noſtrum eſt, quod Principum Evangelicorum fecerimus in quæſtione mentionem. De ethnicis ideo non ſumus ſolliciti quia per Dei gratiam vivimus ſub principibus chriſtianis. Catholici vero Principes non poſſunt in quæſtione præſenti iisdem juribus gaudere ac Principes Evangelici, non quod obſtet iis doctrina politica, ſed quod frui juribus com-

munibus

Digitized by Google

munibus aliorum principum nequeant ſalva religione, quam profitentur.

§. VI.

Ejus enim potiſſimum caput eſt, quod papam agnoſcant caput viſibile eccleſiæ, & quod doctrinas a clero papali in doctrina de officio magiſtratus politici traditas etſi falſas aperte & rectæ rationi repugnantes habere cogantur pro articulis fidei. At Evangelici Principes, dum jugum papale excuſſerunt, ac jus circa ſacra ſecundum principia genuinæ politices & juris naturalis ſibi vindicarunt, atque in uſu ejus per leges imperii confirmati ſunt, ſine dubio hac parte inſigni gaudent prærogativa præ principibus catholicis.

Prærogativa hac in parte Principum Evangelicorum præ Catholicis.

§. VII.

Agendum vero nobis erit de jure *aggratiandi*, (3) de quo etſi multimulta dixerint & ſcripſerint, non tamen omittenda eſt explicatio hujus vocis ſincero veritatis indagatori, tanquam ea ſit in vulgus nota. Quin potius, ſi ſcriptores, qui de eo tractarunt, inſpexeris, deprehendes, a pleriſque ſub termino aggratiandi comprehendi actus, qui plane huc non pertinent. Scilicet confunditur plerumque cum jure aggratiandi poteſtas aut potius officium principis remittendi aut minuendi pœnam, ex doctrina interpretationis legum & æſtimationis delictorum, quod nec principi proprium eſt, ſed ipſi cum magiſtratibus & judicibus quibusvis commune. Unde communiter deſcribitur, quod ſit jus competens principi ex cauſa juſta remittendi aut mitigandi pœnam conſuetam: (Si dixiſſent *debitam*, forte definitio excuſari poſſet.) Alii jus aggratiandi ad actus juſtitiæ referunt ex ea ſem erronea hypotheſi. Alii jus aggra-

Aggratiandi. Non confundenda hæc cum regulis æquitatis.

(c) Vide Claſenium de jure aggratiandi, diſſertationes ſub Prueſchenckio, Carpzovio, Struvio, Eichelio, de hac materia habitas.

aggratiandi duplex faciunt, unum qvod ex mera gratia fiat, alterum, qvod ex juſtis cauſis. (c) Debuiſſet vel vox ipſa doctores admonere aggratiationem non pertinere ad actus juſtitiæ, unde & JCti ſolent diſtinguere reſtitutionem ex capite juſtitiæ, qvæ & a judice fieri poteſt a reſtitutione ex capite gratiæ, qvæ ſoli principi propria eſt. (d) Obſervavit hanc confuſionem ſolus, quod ſciam Zieglerus. (e)

(d) Schöpf. ad tit. ff. de ſentent. paſſ. & reſtit. (e) de jur. Majeſt. l. 1. c. 8. §. 4. 5.

§. IIX.

(4) Juris. Quod hic non pro lege, ſed pro facultate ſumitur.

(f) Form. Concord. Epit. c. 12. p. 624.

Dum vero de *jure* aggratiandi qvæſtio eſt, notandum, non agi hic de præcepto, ſed de licentia, id eſt per jus non intelligi legem ſed facultatem ſeu attributum perſonæ. Unde non confundenda quæſtio præſens cum alia, an non obſtrictus ſit princeps omittere pœnas capitales? qvod recte negatur a noſtris contra Anabaptiſtas. (f) Sed qværitur: An non prohibitum ſit principi omittere pœnam capitalem intuitu homicidii? At hæ quæſtiones duæ valde differunt. Nam poſteriorem qvi recte negat, is nonniſi per evidentem calumniam erroris Anabaptiſtici aut Sociniani accuſandus eſt, cum non neget juſtitiam pœnarum capitalium. Qvodſi forte ex imbecillitate judicii immiſceat etiam argumenta, qvibus alias Anabaptiſtæ vel Sociniani in priore qvæſtione uti ſolent, poſtulat tamen chriſtiana charitas, ut ea de re potius fraterne moneatur, qvam ut hæreſeos inſimuletur.

Neqve confundendum jus cum eo qvod conducit.

§. IV.

Porro nec confundendum jus licentiæ cum eo qvod conducit. Vel Apoſtolo enim id monente non

omne

Digitized by Google

omne qvod licet conducit. Qværſtiones de licentia ad jus naturæ pertinent, de eo qvod principi conducit, ad politicam. Uti vero politica & jus naturæ communiter confunduntur, ita & in hac quæſtione. Si res hujus loci eſſet, facile oſtendi poſſet, rigorem pœnarum capitalium nec omnibus rebus publicis nec ſemper conducere. Non tamen inde inferendum eſt, ergo nec easdem eſſe licitas, nam ita facilis eſt lapſus in errorem qvem modo notavimus. Unde mallem, ut Vir clariſſimus qui ſub Juſtiniani Clementis nomine latere voluit, hæc duo accuratius diſtinxiſſet, quam ubique non factum eſt in erudito alias tractatu Germanico hac de re ſcripto. (*g*) Interim tamen & hic qvi peccant potius amice admonendi ſunt, quam ut hæretici vituperandi, cum excuſationem habeant non injuſtam a communi errore. Quid enim frequentius eſt in quæſtionibus moralibus, quam quod ea, quorum contrarium melius & utilius eſt, referantur inter plane illicita.

(*g*) von dem Amte einer Chriſtliche Obrigk. in Beſtraffung der Ubelthäter.

§. X.

Porro cum dicimus principes Evangelicos *habere* jus aggratiandi homicidas, facile patet, quod hic magis reſpiciamus ad potentiam, & facultatem, quam ad actum & exercitium. Unde nobis non opponi poteſt, rariſſime a principibus evangelicis hactenus hoc jus fuiſſe uſurpatum. Uti enim exempla alias non probant jus, ita nec carentia exemplorum probare poteſt carentiam juris. Multi forte voluerunt iſtud jus exercere ſæpius, niſi ab errantibus bona fide, aut iis, quorum intereſt reliquias arcanorum papalium apud proteſtantes conſervari, iſtud exercitium iſtis fuiſſet

(5.) Qvid ſit *habere* jus?

Digitized by Google

diſſuaſum. Non tamen, credo, nobis opponi poterit alias canon philoſophiæ primæ, fruſtra eſſe potentiam, quæ nunquam in actum traducatur, neque enim plane caremus exemplis exerciti hujus juris. Et ſi forte non haberemus, melior tamen eſſet hac parte conditio principum Evangelicorum præ catholicis, cum ſufficiat, illos, quotiescunque volunt, jus iſtud ſuum, hactenus ex erroneis perſuaſionibus omiſſum, exercere poſſe, nec in tali re meræ facultatis timere debere præſcriptionem aut omisſionem per non uſum: Cum contra principes catholici, ut dictum, ſalva religione ſua, etiamſi velint, id exercere nequeant.

(6) Sermonem eſſe de homicidio *doloſo*, citra reſpectum ad pœnitentiam delinquentis.

§. XI.

Denique cum de jure aggratiandi in homicidio ſermo eſt, neceſſe eſt ut potisſimum ſolliciti ſimus de homicidio doloſo, quod verum crimen eſt, & ubi homicida ex propoſito egit. (h) Nam in culpoſo pœna ordinaria locum non habet ex legibus juſtitiæ, caſuale ex iisdem legibus haud dubie ab omni pœna eſt exemtum. Porro agimus de homicidio doloſo in genere ſine reſpectu, an pænitentiam agat homicida nec ne. Quamvis enim non deſint, qui in priore caſu ſvadeant jus aggratiandi, aut ad illum ſaltem caſum reſtringant, (i) nos tamen eam ſententiam non facimus noſtram. Præterquam enim quod pœnitentia vera cum fide in Chriſtum conjuncta effectum ſuum exerat intuitu debitarum pœnarum futuri ſeculi; jam ab aliis recte notatum fuit, de vera pœnitentia vix eſſe, hominibus ut conſtet, & adeo quenquam impune laturum eſſe

(h) *Magnif. Dn. Rechenberg in diſſ. de hac quæſtione* §. 4.

(i) D. *Hannekenius de jure Gratiæ principis chriſtiani in reos noxæ capitalis. Juſtinianus Clemens in ſcripto* §. 9. *citato.*

eſſe ſua malefacta; ſi pœnitentiam quovis modo extrinſecus profiteri ſufficeret. *(k)*

§. XII.

Probatio quæſtionis deſumenda ex jure naturæ ſolo.

Pergimus ad monita de locis argumentorum, unde quæſtio hæc determinanda, & probatio affirmativa eſt deſumenda. Ubi conſtat, quia de principe, i. e. eo, qui ſummam poteſtatem habet, ſermo eſt, & vero princeps ſolutus eſt legibus omnibus poſitivis, quod ex ſola naturæ lege licentia juris hujus ſit demonſtranda. Unde non mirabitur quiſpiam, quod & ipſi abſtineamus ab allegatione omnis juris privati tum Juſtinianei, quam canonici, & non agnoſcamus objectiones ullas ex iſtis juribus, præprimis cum jus canonicum fere ubique repletum ſit arcanis papiſticis, (quibus originem debere etiam ſententiam negantem monſtrabimus peculiari capite tertio,) & jus Juſtinianeum etiam ab hac labe non ſit plane immune. Scimus quidem, JCtos, qui de jure aggratiandi ſcripſerunt, plerumq; uti textibus utriusque illius juris. Sed hæc fiebant iis temporibus, ubi adhuc putabatur, etiam in quæſtionibus juris naturæ & publici probationes deſumendas eſſe ex iſtis juribus. Poſtquam vero magnus Conringius jurisprudentiam ab hoc nævo purgavit, non opus eſt, ut ea de re plura verba faciamus.

§. XIII.

Etiamſi agatur de principe Evangelico.

Extendimus aſſertionem noſtram, ut valeat, etiamſi agamus de principe evangelico. Etſi enim ſint, qui putent, in Evangelio novam legem perfectiorem à Chriſto eſſe publicatam, quam ſententiam etiam paſſim ſequitur Grotius, tamen, quemadmodum Grotius propterea communiter à commen-

(k) *Grotius de J. B. & P. II. 20.11.2. Dn. Rechenb. d. diſſert. §. 29.*

Digitized by Google

tatoribus vapulat, ita recte adverſus eos, qui in probanda noſtra ſententia ea hypotheſi utuntur, à diſſentientibus urgeri ſolet, Evangelium non abolere politias. Igitur non ægre ferent iidem diſſentientes, ſi nos retorqueamus eandem ſententiam adverſos ipſos, dum textus Evangelii non commoda interpretatione conantur in ſuam tradere ſententiam.

§. XIV.

(Quæſtio hæc juridica eſt, non theologica.)

Scilicet tota hæc quæſtio politica eſt, non theologica, voce politicæ late ſuppoſita quatenus jus naturæ ſub ſe comprehendit. Quodſi vero terminus politicæ quæſtionis hic diſpliceat, ob dicta ſuperius, *(l)* clarius forte erit, ſi dicamus, quæſtionem hanc eſſe juridicam, non theologicam. Non enim agitur hic de eo, quid juſtum ſit & injuſtum intuitu ſalutis æternæ, ſed de pœna civili in hac vita. At de juſtitia pœnarum civilium agere primario ad JCtos pertinet.

(l) *ſupra* §. 9.

§. XV.

Etiamſi ſermo ſit de ſtatibus imperii.

Quamvis etiam ſub nomine principis evangelici hic reſpiciamus potiſſimum ad ſtatus imperii, *(m)* tamen & hi in quæſtionibus juris publici ſunt ſupra omne jus poſitivum, tam Juſtinianeum quam canonicum. Et quam vis teneantur receſſibus imperii per modum pactorum; cum tamen in receſſibus imperii nihil ſit diſpoſitum de hac quæſtione, aut ſtatibus imperii jus diſpenſandi circa pœnam homicidii non ſit per receſſus ademtum, neque etiam à diſſentientibus receſſus allegari ſoleant, non eſt, ut de his ſimus ſolliciti. Eadem eſt ratio conſtitutionis Carolinæ. Pœnæ ibi conſtitutæ non adimunt ſtatibus imperii jus circa pœnas delictorum pro lubitu diſponendi in ſuo territorio. Adde, quod

(m) *per dicta* §. 7.

Digitized by Google

quod & intuitu receſſuum imperii ſtatus in ſuis territoriis poſſint leges condere receſſibus contradicentes, ut alibi latius demonſtravit Dn. Præſes. *(n)*

(n) pecul. diſſert. de ſtat. Imper. poteſt legisl. contra jus commune.

§. XVI.

Annon ex jure divino morali & ſcriptura ſacra?

Poſſemus jam ad rem ipſam accedere, niſi monerent diſſentientes, ubique ſententiæ noſtræ opponentes dicta ſcripturæ, patrum, reſponſa academica & autoritates Theologorum & JCtorum infinitorum, etiam de his quædam monita præmittenda eſſe. Et quidem, cum facile ſentiant, rationibus ex jure naturæ ſolo deſumtis parum ſe poſſe proficere, doceri ſolet, juri aggratiandi in præſenti caſu adverſari jus morale divinum ex revelatione petendum, adeoque ejus explicationem primario petendam eſſe à patribus eccleſiæ, tum à theologis evangelicis, &, qui hos ſecuti ſunt, piis JCtis.

§. XVII.

Jus divinum morale & jus naturale non differre.

Hic monemus initio, jus divinum morale & jus naturale parum convenienter ſibi opponi, dum videlicet abſq; ſufficiente ratione ſupponitur, quaſi in diviſione conſveta legis divinæ in moralem, ceremonialem & forenſem, vel ad moralem pertineant leges quædam, quas ratio ſibi relicta ignorat, ſed quæ peti debeant ex ſola revelatione legis Moſaicæ; vel, dum ab aliis jus naturale & morale habentur pro ſynonymis, quaſi dicta ſcripturæ de lege morali loquantur, cum tamen ratio ſibi relicta earum prohibitionem aſſequi nequeat, ſed debeat ea ex ſola ſcriptura peti. Etenim Theologos etiam noſtrates in expoſitione legis moralis ita in duas claſſes ſecedere, & quosdam præter legem naturalem ad jus divinum morale referre legem poſitivam univerſo

 humano

humano generi datam, jam alibi notavit Dominus Præſes. (o) Priorem hypotheſin quidem ipſe Dn. Præſes non ſolum antea ſecutus eſt, ſed & primus tentavit oſtendere differentiam perſpicuam inter legem moralem naturalem & poſitivam (p) Sed ipſe tamen poſtea meliora edoctus eandem iterum primus deſtruxit. (q) In poſteriore vero negamus, jus naturale non omne poſſe ex ratione ſibi relicta deduci, negamus, ſcripturam in præceptis univerſalibus ad uſum præſentis vitæ pertinentibus rationi ſibi relictæ unquam contradicere, & ideo firmiter aſſerimus, contradictionem, ſi quæ ſubeſſe appareat, eſſe ſaltem apparentem, atque adeo ſemper præferendam eſſe interpretationem, quæ cum principiis rationalibus juris naturæ ex certitudine morali & toto humano generi communi hauſtis conveniat, alteram vero indubie eſſe falſam, & veroſimiliter ex arcanis papatus, etiamſi quandoque non ſtatim incurrentibus in oculos, hauſtam.

(o) Diſſert. Lipſienſi de crim. Bigamiæ §. 16.

(p) vide diſſert. proem. ad inſtit. Jur. div. §. 20. & 43. & in ipſis inſtit. l. 1 c. 2. §. 119. ſeq. & c. 4. §. 79. ſeq.

(q) Tom. IV. Obſerv. Sel. 27.

§. XIIX.

Monita de oppoſitionibus apparentibus rationis & ſcripturæ circa hanc quæſtionem.

Atque ut noſtra hæc aſſertio eo palpabilius ab omnibus ratione ſua utentibus comprehendi poſſit, ac omnis cavillandi occaſio diſſentientibus præſcindatur, pauca iſta monita, ut fere indubia, & a diſſentientibus etiam facile admittenda adjicimus. Duo homini ad ſalutem & veritatem ſalutarem conſeqvendam a Deo optimo maximo lumina data ſunt, lumen rationis & lumen revelationis ſeu ſcripturæ ſacræ. Utraqve ſunt dona Dei ſingularia ab homine ita tractanda, ut neutrum eorum abjiciat, aut unum cum altero confundat. Ut vero hæc confuſio eo melius evitetur, notandum eſt, lumen naturæ hominem ducere

cere ad veritates ſalutares in uſu hujus vitæ, lumen revelationis ad veritates ſalutares futuræ vitæ. Cum vero contradictoriæ veritates non dentur, neceſſe eſt, nec rectam rationem unquam contradicere ſcripturæ, nec ſcripturam rectæ rationi. Quin potius in rebus ad ſalutem hujus vitæ pertinentibus ſemper lumen ſcripturæ illuſtrabit & confirmabit dictamina rectæ rationis, & in doctrinis ad ſalutem æternam pertinentibus recta ratio doctrinas revelatas etſi probare non poſſit, pro defendenda tamen earum veritate (& potiſſimum ubi de poſſibilitate qvæſtio eſt) adverſus adverſarios non pauca ſuppeditabit argumenta illuſtrantia. Unde jam ſequitur ſua ſponte concluſio, quod in quæſtionibus ad ſalutem hujus vitæ pertinentibus, qvales ſunt quæſtiones juris naturæ, fundamentorum ſeu argumentorum probantium loco ponenda ſint dictamina rectæ rationis, ſcriptura vero hic ſuppeditare poſſit argumenta illuſtrantia, uti in materiis ad ſalutem æternam pertinentibus fundamenta probantia ſuppeditat.

§. XIX.

Non attendenda hic eſſe dicta patrum, moraliſtarum, reſponſa collegiorum Academicorum.

Qvodſi vero loca ſcripturæ in hac quæſtione ex jure naturali ſunt explicanda, multo magis id obſervandum erit in dictis patrum. Et cum ſcriptura, per ſe dicta, rationi repugnare non poſſit, autoritates humanæ vero ſæpius rectæ rationi repugnent, non admittendæ erunt illæ in hac quæſtione, ſi rationi contradicant, ſive ſint dicta patrum eccleſiæ, ſive loca moraliſtarum, pontificiorum; ſive reſponſa academica facultatum theologicarum & juridicarum etiam apud proteſtantes. Accedit, qvod ex variis argumentis

con-

Digitized by Google

conſtet, patres eccleſiæ ignoraſſe jus naturæ vitio magis temporis, quo vixerunt, quam ſuo, moraliſtas vero pontificiorum ex dictis ſcripturæ contorte expoſitis jus naturæ effabricaſſe ambitioni ſuæ & avaritiæ reſpondens; arcana porro illa politica cleri pontificii, in academiis proteſtantibus ante tempora Grotii a reformatoribus & profeſſoribus academicis, ob neglectum ſtudii juris naturalis, non fuiſſe obſervata, poſt tempora Grotii vero, item Pufendorfii, præjudicia illa errorum antiqvorum usqve ad tempora noſtra, ex amore veterum magiſtrorum, & imbecillitate humanæ naturæ difficulter fuiſſe depoſita. (r)

(r) *Vide Dn. Præſid. præfat. ad verſ. Germ. Grotii de J. B. & P.*

§. XX.

In dictis ſcripturæ dubiæ interpretationis, probationem juſtæ interpretationis non nobis incumbere, ſed diſſentientibus.

Jam autem facile dijudicari poterit, quid dicendum ſit intuitu oppoſitarum interpretationum locorum ſcripturæ, qvæ a parte diſſentientium a nobis adverſus affirmativam ſententiam noſtram opponi ſolent. Obſervavimus enim, qvod a diſſentientibus non ſemel urgeatur, non ſatis probaſſe eos, qvi a noſtris ſunt partibus, interpretationem textuum oppoſitorum talem eſſe, qvalem ipſi aſſerunt. Contra etiam affirmantes idem urgent contra negantes, textuum illorum interpretationem non eſſe talem, qvalem negantes ſupponunt, neqve eos ſufficienter eam, qvam tradunt interpretationem, probaſſe. Etenim in dubiæ interpretationis locis ſcripturæ ea, qvæ pro noſtra ſententia facit, non ſolum ideo eſt præferenda, qvia, ut diximus, interpretatio qvæ convenit cum jure naturæ in præſenti qvæſtione, eſt præferenda ei, qvæ dictamini rationis rectæ repugnat; ſed &, qvia nos ex dictis cauſis pro probatione ſententiæ noſtræ non utemur dictis ſcripturæ, ut argumentis probantibus, ſed ſo-

ſolum ejus veritatem ex Jure naturæ deducemus. Diſſentientes vero primario utuntur textibus ſcripturæ tanquam probantibus aſſertionem ſuam, vel etiam nobis eosdem textus opponunt. Quocunque modo eos conſideres, non nobis ſed ipſis incumbet probatio, loca ſcripturæ non aliam admittere interpretationem, quam iſtam ſuam. Priori modo, quia alias ipſis inculcari poteſt, nullam eſſe probationem rei dubiæ per æque dubiam; poſteriori modo, quia ſecundum regulas bonæ interpretationis non reſpondenti incumbit probatio reſponſionis, ſed opponenti objectionis, & ſufficere, ſi reſpondens oſtendat, aliam eſſe *poſſe* interpretationem loci oppoſiti.

§. XXI.

Denique cum hoc argumentum oſtenderimus eſſe morale & juridicum, non theologicum, & id ſua ſponte exinde ſequetur, quod hic non debeant immiſceri argumenta theologica, ut quandoque a nonnullis fieri ſolet. Ita recte notatum fuit, quod is, qui diſpenſationem principis in cauſa pœnæ homicidii aſſeruerat, inter alia adduxerat, principem poſſe pœnam ſumere de vade ob crimen capitale ab altero admiſſum. Etſi in foro divino Deus pater a Chriſto tanquam vade pro genere humano juſtiſſime pœnas ſumſerit. (*s*) Alia enim eſt ratio juſtitiæ divinæ in negotio redemtionis, alia juſtitiæ humanæ in quæſtionibus juris naturæ. Ita theologi orthodoxi docent adverſus Socinianos, Deum ſalvis regulis juſtitiæ ſapienter imputare Chriſto peccata humana, & meritum Chriſti peccatoribus fide id arripientibus, etſi homo talia faciens violaret regulas juſtitiæ humanæ. (*t*) Sic

Non eſſe etiam hic immiſcenda argumenta theologica.

(*s*) *Magn. Dn. Rechenberg d. diſſert. §. 32.*

(*t*) *Dn. Præſes de fundam. I. N. & G. cap. proem. §. 29. & l. 1. c. 7. th. 30. ſeq.*

in quæſtione de jure aggratiandi in genere nemo ex theologis, quod ſciam, iſtud principibus negat competere ſalva juſtitia, cum tamen iterum theologi orthodoxi adverſus Socinianos doceant, Deum patrem ſalva juſtitia ſua jus aggratiandi erga primos parentes poſt lapſum exercere non potuiſſe, & exinde neceſſitatem mediatoris Chriſti aſtruunt.

CAPUT II.

Probatio, quod Principi competat jus aggratiandi etiam in cauſa homicidii.

§. I.

Nobis non incumbere probationem aſſertionis.

POſtulant regulæ prudentiæ, ne quis ſine cauſa ſufficiente ſibi ipſi onus, quod prudenter evitare poteſt, imponat. In foro reus imprudens foret, ſi actore non probante ipſe in ſe vellet ſuſcipere probationem innocentiæ ſuæ. Sic & in quæſtionibus controverſis probatio non illi incumbit, qui pro ſe habet præſumtionem, ſed qui præſumtionem illam vult elidere. Nos vero jus licentiæ principi indulgentes, ut etiam homicidis doloſis ex gratia pœnam remittere aut mitigare poſſit, pro nobis habemus duplicem præſumtionem, ſive nimirum licentiam in genere reſpiciamus, ſive licentiam juris aggratiandi in ſpecie.

§. II.

Sive licentiam in genere reſpiciamus.

Nam quod licentiam in genere attinet, omnia homini licent, quæ legibus non ſunt præcepta vel pro-

prohibita. Unde Grotius recte docuit, permiſſionem ſeu licentiam non eſſe actionem legis, ſed actionis negationem. Si ergo omnia licent, & jus aggratiandi homicidarum licebit, niſi diſſentientes afferant probationes prohibitionis & quidem ex jure naturali per monita capitis præcedentis. Atqui tales probationes non attulerunt, ergo ſalvum erit hoc jus aggratiandi principi evangelico.

§. III.

Quod vero ſpectat ad jus aggratiandi in ſpecie, ſufficit nobis, quod diſſentientes concedant, jus aggratiandi pœnas delictorum in genere competere principi, excepta tamen eſſe quædam delicta, & inter excepta eſſe homicidium doloſum. In dubio vero ſemper præſumtio eſt pro regula, niſi probetur exceptio. Unde & in foro, ſi reus ſimpliciter neget, actori incumbit probatio; ſi factum non diffiteatur, ſed exceptionem tamen adducat, intuitu exceptionis, quoad onus probandi habetur pro actore.

Sive licentiam juris aggratiandi in ſpecie.

§. IV.

Uti tamen ſæpe intereſt reorum, ubi evidentia juris præditi ſunt, à probatione ejusdem non abſtinere, ita & nos non fugiemus probationem aſſertionis noſtræ, ne diſſentientes id adſcribant diffidentiæ cauſæ, præprimis cum evidentia aſſertionis noſtræ talia non pauca ſuppeditet, ex doctrina de jure aggratiandi in genere.

§. V.

Aggratiatio eſt ſpecies diſpenſationis. At quicunque legem ferre poteſt, poteſt etiam circa eam diſpenſare. Scio regulam hanc admittere limitationem in lege naturali. Sed ſufficit nobis, ſi valeat in poſitiva. Omnes enim pœnæ veniunt ex jure poſitivo. At vero princeps jure poſitivo non eſt obſtrictus.

Evidentiam tamen cauſæ hic facile ſuppeditare probationes etſi ſuperfluas. Huc pertinet præcipue, quod pœnæ omnium delictorum veniant ex jure poſitivo, etiam homicidii.

 §. VI. Sen-

§. VI.

Jus naturæ non poteſt determinare ullam pœnam.

Sentiunt diſſentientes, potiſſimum momentum qvæſtionis noſtræ verſari in illa aſſertione, ergo opera danda eſt, ab ea firmetur perſpicue. Dixi, omnes pœnas venire ex jure poſitivo. Etſi enim jus naturæ in genere dictet, puniendos eſſe delinqventes, tamen non determinat jus naturæ modum pœnæ in nullo delicto, ſed determinationem ejus relinqvit arbitrio & prudentiæ principis. Nec poterit jus naturæ determinare ullam pœnam, qvia pœna, ſi juſta ſit, debet proportionem habere cum delicto, delicta vero infinities variant, etiam ejusdem gen[e]ris. At qvæ talia ſunt, regulis univerſalibus, qvales ſunt dictamina juris naturæ includi neqveunt. Sic jus naturæ dictat qvidem medico, ægrotantibus ſuccurrendum eſſe medicamentis aptis. At qvænam medicamenta apta ſint, fruſtra qværet medicus in jure naturæ, cum pertineant ad artem medicam. Sic jus naturæ dictat, neminem in contractibus lædi debere, ſed res vendendas juſto pretio. At juſtum pretium non determinat jus naturæ, ſed determinatio ejus pertinet ad prudentiam oeconomicam. Ita determinatio pœnæ etiam ex prudentiæ politicæ regulis petenda eſt, non ex jure naturæ.

§. VII.

Nec dictat pœnam capitalem homicidio.

Qvod homicidium in ſpecie attinet, eadem eſt ratio, qvia & homicidia doloſa infinitis circumſtantiis variant. Neqve jus naturæ indicat, qvædam delicta capitaliter eſſe punienda, qvædam pœnis levioribus. Indicat tamen prudentia politica, non omnia delicta eſſe punienda æqvaliter. Iſtud enim paradoxon Stoi-

corum,

corum, delicta eſſe æqvalia in prudentia politica non habet locum. Male audiunt leges Draconis, omnia delicta capite punientis. Neſcio, annon in easdem prudentiæ regulas impingant, qvi nulla delicta volunt puniri capite. Etſi propterea non æqve ſint imprudentiæ accuſandæ leges, qvæ delicta apud alios multos populos capitalia minori pœna coercent. Exemplar prudentiæ legislatoriæ in republ. Moſaica illuſtrat valde aſſertionem, qvod qvædam delicta recte puniantur capitaliter, qvædam minori coercitione. Ergo prudenter etiam & recte homicidium pœna capitali puniri poteſt, non tamen ſemper debet. Pœnas enim ex jure talionis præciſe ſumendas eſſe, jam refutatum eſt ab aliis. (*u*) Id ſaltem dictat, jus talionis non habere eum, qvi paria iis qvæ fecit patitur, cauſam conqverendi, qvod ipſi fiat injuria; non dictat, eum, qvi injuriam paſſus eſt, debere tantum damnum inferre, qvantum alter fecit; non dictat, eum qvi jus coercendi habet, aut tantum, aut non majus damnum inferre debere, ut vel ex jure coercitionis paternæ liqvidum eſt.

(*u*) *Pufend. de J. N. & G. VIII. 3. 27.*

§. IIX.

Imo etſi dictaret, non tolleret tamen jus aggratiandi.

Sed etiam ponamus, jus naturæ determinare pœnam homicidii, ut certum eſt non determinare, tantum tamen abeſt, ut inde firmum pro ſententia diſſentientium poſſit accedere argumentum, ut potius pro noſtra ſententia ita liceat argumentari. Præceptum juris naturæ de puniendis delinqventibus in genere non tollit jus aggratiandi in genere. Ergo præceptum juris naturæ de puniendo capitaliter homicida, ſi qvod foret, non tolleret jus aggratiandi homicidam in ſpecie. Verum eſt, non poteſt diſpen-

ſare princeps leges naturæ, ſed nota etiam eſt differentia inter præcepta juris naturæ negativa & affirmativa: illa nunqvam aliter ſe habere poſſunt; hæc vero varias admittunt limitationes ex variis circumſtantiis. Scholaſtici differentiam ita efferre ſolent. Præcepta negativa obligare ſemper & ad ſemper, affirmativa ſemper qvidem, ſed non ad ſemper, id eſt, multas poſſe rationes eſſe, qvæ ſvadeant vel jubeant ceſſationem actionis ad tempus in præcepto affirmativo.

§. IX.

Non debet tamen fieri aggratiatio homicidii ſine cauſis prudentibus.

Neqve enim putandum eſt, dum de jure aggratiandi homicidam loqvimur, nos defendere velle libertatem homicidas qvosvis impunes dimittendi, aut etiam ſvadere principi, ut contra regulas prudentiæ ex vitioſo affectu hic diſpenſet. Uti in genere jus diſpenſandi & aggratiandi debent exerceri non tumultuarie, ſed ex rationibus & cauſis prudentibus, non tamen petitis ex fontibus interpretandi legem, (w) ita eadem haud dubie ſubintelligenda ſunt, in aſſertione de licentia gratiam concedendi homicidæ. Unde freqventius etiam eſt in hoc noſtro caſu ea ſpecies aggratiationis, qvæ non plane impunem dimittit homicidam doloſum, ſed ſaltem pœnam capitalem mitigat in mitiorem. Nam raro ſubſunt rationes ſvadentes omnis pœnæ dimiſſionem.

(w) *Ziegl. de jur. Majeſt. l. 1. c. 7. §. 2. 3. & c. 8. §. 1. 4. 5.*

§. X.

Poteſt princeps mitiori pœna homicidam punire, qvia poteſt pœnam homicidii capitalem plane tollere.

Et pro hoc gratioſæ diſpenſationis genere militat novum argumentum. Cur non licitum eſſet principi remittere pœnam capitis homicidæ & eum alio modo punire, cum plane mutare poſſit pœnam homicidii omnis doloſi in pœnam, qvæ vitam non adimit. Majus autem eſt, poſſe poſterius facere, qvam aggratiare

tiare ſaltem paucos homicidas. Licitam vero eſſe mutationem legum in hoc capite fluit ex doctrina præcedente, qvia determinatio omnis pœnæ relinqvenda eſt prudenti arbitrio principis. Sæpe autem variare poteſt utilitas reipublicæ, ut qvemadmodum creſcentibus delictis creſcunt pœnæ, ita etiam aliis cauſis emergentibus pœnæ decreſcant.

CAPUT III.

Origo ſententiæ negativæ ex arcanis Papiſticis.

§. I.

In Homicidium ex jure gentium pœnis non capitalibus animadverſum.

SI ea, qvæ à plurimis gentibus uſitata ſunt, juris gentium qvandam faciunt ſpeciem, pœnæ capitales homicidarum neqvaqvam juri gentium ſunt adſcribendæ, ſed potius pœnæ capitalibus minores. Sane Romani olim, uti nulla delicta morte puniebant, ita diu homicidium etiam pœna mitiore coercebant. De populis occidentalibus plerisqve conſtat, eos pœnam pecuniariam & ſatisfactionem propinqvorum occiſi certo mulctæ genere homicidis etiam doloſis dictaſſe. Et de Danis, Polonis, Svecis, Friſiis, Holſatis, Saxonibus, Bajuariis, Alemannis, Scotis, &c. id jam probarunt alii. *(x)* Certum qvidem eſt in lege Moſaica pœnam capitalem dictari homicidæ, ſed multa ſunt in lege Moſaica prudentisſime ſtatuta, qvæ tamen propterea neqve ad jus naturæ in univerſum ſpectant, neqve jus gentium faciunt.

(x) *Beſold. Theſ. Pract. voce* Todten Hals löſen. *Schilt. Exerc. ad Pand. 49. §. 114. ſq.*

§. II. Ex

§. II.

Nulli ſcriptores Ethnici nec Judæi in dubium vocarunt jus aggratiandi homicidas.

Ex ſcriptoribus porro græcis vel latinis qvi Gentiles fuerunt, nemo unqvam jus aggratiandi in pœna capitali homicidii principi competens vocavit in controverſiam. Imo ne Judaici qvidem Dd. ita legem Moſaicam de puniendo capitaliter homicida exponere ſunt auſi, ut vel regi Ebræorum, vel Principibus reliqvis jus hic diſpenſandi tollerent, cum partim Regi Hebræorum dederint poteſtatem ex utilitate reip. faciendi contra legem Moſaicam prohibentem, & legem de puniendo capitaliter homicida ſtatuant non pertinere ad totum genus humanum. (y)

(y) *conf. Schickard. de jure reg. Hebr. Theor. 14. n. 99. p. m. 251. Selden. de J. N. & G. l. 4. c. 1. p. 481. ſq.*

§. III.

Origo ſententiæ negativæ debetur clero pontificio.

Neqve tamen ſententia communis negans demum poſt reformationem inter Proteſtantes orta, ſed à Doctoribus & Moraliſtis Pontificiis accepta & retenta fuit. Qvo ſeculo eadem ſit orta, jam excutere non vacat, nec otium ſupereſt. Forte abſqve magna difficultate id inqviri poſſet, ſi qvis evolveret & adſpiceret dicta Patrum eccleſiæ, qvæ à Theologis noſtris citari ſolent adverſus Socinianos in qvæſtione de licentia ultimi ſupplicii. (z) Multa à Patribus eccleſiæ fuere bona fide & intentione ob ignorantiam juris naturæ ſecus ac par erat tradita, qvæ clerus Pontificius vertit in arcana politica papatus. Hanc vero ſententiam, eo pertinere ſufficienter vel ex eo probare licebit, ſi oſtenderimus, ſecundum doctrinam cleri jus aggratiandi homicidas denegatum Principibus laicis, conceſſum vero clero, item clericos homicidas non eſſe capite puniendos. Nam ſi eſſet lex moralis, i. e. univerſos homines obligans, neqve clero licuiſſet intercedere pro homi-

(z) *Calovii Socinism. Profilig. diſp. 27. p. 988. citat. Magnif. Rechenb. d. diſſert. §. 11.*

homicidis ne capitaliter puniantur, neque clericos a pœna capitali eximere. Deinde latere hic arcanum papatus etiam exinde conſtabit, quod hoc pacto clerus Pontificus occaſionem ſumſerit vindicandi ſibi poteſtatem legislatoriam, & corrigendi leges populorum mitiorem capitali pœnam homicidio dictantium.

§. IV.

Jam Auguſtini tempore defenſa interceſſio cleri pro homicidis etiam doloſis.

Extat in epiſtolis Auguſtini epiſtola Macedonii ad Auguſtinum, ubi multa eaque gravia dubia modeſte movet contra interceſſiones cleri pro delinquentibus, etiam impœnitentibus. *(a)* Reſpondet Auguſtinus *(b)* ita ut prolixe quidem iſtum morem defendere ſuſtineat, ſed non ubique regulis bonæ diſputationis obſervatis. Diſſimulat enim primariam objectionem de interceſſione pro impœnitentibus, ſimul vero tacite indicat, jam illo tempore latuiſſe aliquid arcani politici, cum clerus liberatos ita a pœna civili, ſubjiceret tamen pœnis eccleſiaſticis. Et quamvis ibidem (c) nec a Macedonio nec ab Auguſtino verbis expreſſis mentio fiat homicidii, tamen interceſſionem cleri etiam ad homicidas doloſos pertinuiſſe ipſum factum Auguſtini docet, intercedentis (c) pro Donatiſtis, ne morte puniantur, etiamſi de criminibus atrocioribus fuerint confeſſi, inter quæ etiam homicidium doloſum nominatur. *(d)* Jam dudum vero probarunt theologi proteſtantes, interceſſiones illas ex papatu eſſe. *(e)*

(a) *Epiſt.* 53.
(b) *Epiſt.* 54.
(c) *Epiſt.* 158. 159. 160.
(d) *d. Epiſt.* 158. *ab initio.*
(e) *Magnif. Dn. Rechenb. d. diſſert.* §. 21. *ubi & Danhauerum & Rivetum citat.*

§. V.

Cardinales jus aggratiandi ſibi vindicant.

Et jam ſuo tempore Baldus *(f)* meminit, competere Cardinalibus privilegium, ut ſi obviam fiant

(f) *in l. addictos C. de appellat.*

ex conſuetudine irrationabili.

illi, qui ad ſupplicium ducitur, impoſitione pilei ſui immunem a pœna coſtituta faciant, unde pro cautela commendatum advocatis a cautelarum ſcriptoribus, ut, quando condemnatus ad locum duceretur ſupplicii, per rei amicos procurarent, ut ductio fieret per loca per quæ Cardinali alicui eſſet tranſeundum. (*g*) Et ideo tempore, quo curia erat Florentiæ, per contrariam cavebant cautelam judices, ne ducerentur rei per ejusmodi loca, quibus, Cardinales obviarent. (*h*) Sed jam ſuo tempore irrationabilitatem hujus moris obſervavit Paulus Caſtrenſis. (*i*) Forte id privilegium petitum ex moribus antiquæ Romæ gentilis, ubi virginibus veſtalibus, hoc privilegium datum, ut ſi forte in aliquem, qui ad capitale ſupplicium duceretur, incidiſſent in publicum prodeuntes, ſontem liberarent, jure jurando prævio, forte fortuna ſe, non data opera interveniſſe. (*k*)

(*g*) *Capoll. Tract. cautelarum caut.* ■. *in princ.*

(*h*) *Tiraq. de pœn. temper. tom. 7. c. 55. n. 1. in fine.*

(*i*) *in l. addictos C. de epiſc. audient. in fine Adde Barboſam de præſtant. Card. n. 9. qu. 1. Corſetum in ſingul. verb. Cardinals.* (*k*) *Plutarch. in Numa.*

§. IV.

Aſyla templorum & monaſteriorum, etiam pro homicidis doloſis.

Pertinet etiam ad arcana papatus, quod a ſeculi quarti temporibus ſuaſu cleri imperatores romani, aliique reges & principes chriſtiani pro delinquentibus aſyla conſtituerint in templis, quod poſtea pontifices ad quævis monaſteria & loca confinia extenderunt. Et quamvis prætextus fuerit, id fieri in ſingularem Dei honorem & cultum, jam ſatis tamen a theologis noſtratibus obſervatum eſt, ejus moris originem irrationabilem eſſe & ex ethnicismo petitum. Optandum foret, patres de eccleſia alias optime meritos & hic non aliquid humani paſſos eſſe. Jam

vero

Digitized by Google

vero ex annalibus eccleſiaſticis conſtat, quod Jam Chryſoſtomi tempore graviter valde tulerint epiſcopi chriſtiani, quod Eutropius hunc morem nulla ſana ratione munitum abrogare intenderit, & quod etiam ipſe Chryſoſtomus hæc aſylorum, jura defendere allaboraverit. (*l*) Huc pertinet etiam, quod magnum illud eccleſiæ lumen Auguſtinus Bonifacio cuidam excommunicationem minetur, quod quendam ex ipſius eccleſia abſtraxiſſet, quaſi Deum, ſcilicet, ita graviter offendiſſet. (*m*) Sed ad talia reſpondere ſolent noſtri theologi, patres in plurimis aberraviſſe, (*n*) Et ſane res palpabilis eſt, intentionem papatus fuiſſe, ſub prætextu cultus divini, jura cleri extollere ſuper jura majeſtatica principum. Dum enim principibus interdiceretur tanquam impium & juri divino repugnans, homicidis indulgere veniam pœnæ, etiam ex cauſa rationabili, contra rationem iisdem perſvaſum fuit, acſi rem Deo placentem & bonum opus ſint acturi, ſi templis & monaſteriis darent privilegium, ut impunes eſſent homicidæ quivis ad ea loca confugientes. Res plana eſt & pluribus verbis non habet opus.

(*l*) *Chryſoſt. Hom.*

(*m*) *Auguſt. Epiſt. 187.*

(*n*) *Vide quoad totum hunc §. D. Georg. Mœb. de aſylis c. 6. §. 8, 26. & c. 7. integro, qui de erroribus patrum luculenter egiſſe ait Gerhardum T. I. Confeſ. cathol. p. 492. ſeq.*

§. VII.

Clerici homicidæ a pœna mortis exemti, & poteſtas diſpenſandi circa pœnas delinquentis cleri, etiam in cauſa

Porro & ex eo apparet, in perſvaſione, quod principi non liceat indulgere veniam homicidio, ob legem univerſalem divinam, latere arcanum politicum cleri papalis, quod etſi decretalibus epiſtolis inſeruerint legem Moſaicam de homicida morte puniendo: (*o*) exemtus tamen fuerit clerus ab omni pœna magiſtratus politici, & praxis eccleſiæ romanæ oſtendat, nec homicidam clericum poſſe a magiſtratu politico ca-

(*o*) *Cap. I. X. de homicidio.*

Digitized by Google

homicidii epiſcopis indulta.

capitaliter puniri. Imo privilegium clericale eo fuit extenſum, ut quoad pœnas eccleſiaſticas homicida laicus excommunicetur, clericus vero ſaltem deponatur (p) item ut clerici etiamſi coram judice ſeculari confeſſi ſint & convicti de crimine, tamen non ſint propter hoc a ſuo epiſcopo aliquatenus condemnandi; ſed poſt confeſſionem demum coram epiſcopo factam aut convictionem ſint deponendi, ita tamen, ut non tradantur judici ſeculari. (q) Imo epiſcopus, etiam in cauſa homicidii, poterit circa clericum ad retinendum beneficium miſericorditer diſpenſare. (r)

(p) Homobonus de Bonis de caſib. reſervatis epiſc. & prælat. lib. 2. c. 3. p. 279.

(q) Cap. 4. X. de judiciis.

(r) Cap. 2. X. de cleric. pugnant. in duello. Homobonus d. cap. 3.

§. IIX.

Privilegium academiæ Lipſienſi a papa datum de non puniendo capitaliter homicida.

Neque papa contentus fuit, quod principibus jus diſpenſandi in crimine homicidii ademerit, & in clerum tranſtulerit, ſed & academiis quibusdam, ut Lipſienſis inter privilegia alia indulſit, ut ſtudioſi ibi degentes, etiamſi homicidæ doloſi forent, pœna capitali non debeant puniri. Non quidem reperire potui iſtud privilegium. Id tamen deprehendi, ab Electore Saxoniæ & fratribus Sereniſſimis Anno 1658. & 1660. in decreto viſitationis id privilegium tanquam verbo Dei contrarium & quidem, ut dicitur, ad inſtantiam ſtatuum provincialium, fuiſſe abrogatum. (s) Refero etiam huc, quod Schneiderus in Chronico Lipſienſi (t) refert, quod Univerſitas Lipſienſis vi fundationis etiam illo gaudeat privilegio, qvod cives academici coram nullo magiſtratu civili conveniri poſſint aut puniri. Cum tamen hoc privilegio multi abuſi atque furta & homicidia patrata fuerint, anno 1466. legem fuiſſe publica-

(s) Dn. Præſes Tom. III. Hiſt. der Weißheit p. 64

(t) lib. 6. p. 309.

tam,

tam, doloſos homicidas impoſterum ad epiſcopum Martisburgenſem eſſe mittendos, & ab eo perpetuo carceri includendos. (*u*)

(*u*) *Confer. compactata univerſitatis & ſenatus relata a Dn. Præſide d. tr. T. II. p. 84. ſeq. Adde ibid p. 111. n. 18. & p. 115. n. 25.*

§. XI.

Lex polonorum de pœna non capitali homicidarum clero Romano inviſa.

Et tamen clerus pontificius nunquam potuit in legibus politicis ferre, ut homicidium non puniretur capitaliter, aut in principibus, ut diſpenſarent circa pœnam capitalem homicidii. Jam ſupra (*w*) oſtendimus, apud populos occidentales pleroſque homicidii pœnam non fuiſſe capitalem. Quod vero poſtea hi mores mutati fuerint in pœnas capitales, haud dubie ſuaſu cleri factum eſt, jus divinum prætendentium. Item & in republica Polonica videtur contigiſſe usque ad tempora Caſimiri Magni, qui anno 1368. antiquam pœnam mulctæ pecuniariæ iterum introduxit, inter alia iſtis verbis utens: *quamvis occidens hominem ſecundum* Dei legum ſanctiones, *eſſet capitali pœna plectendus: nos tamen* rigorem *illum temperantes ſtatuimus. &c.* Apud ſucceſſores etiam, addita quidem pœna incarcerationis, & mulcta pecuniaria aucta fuit, ſed nunqvam pœna capitalis iterum introducta (*x*) & valde veroſimile eſt, Caſimirum per *Dei legum ſanctiones* in iſtis verbis intellexiſſe tradita cleri, leges Dei (univerſales) hic perpetuo in ore, qvamvis falſo ferentes, vel etiam legem Dei Moſaicam, cujus rigorem videlicet non videbatur ferre ſtatus reipublicæ Polonicæ. Et poterat hoc ſenſu absque nota impietatis voce *rigoris* (utpote termini indifferentis & ſua ſignificatione nativa

(*w*) *Supra c. hoc §. I.*

(*x*) *Vide ſtatuta regni Poloniæ in ordinem Alphabeti digeſta, voce homicidium.*

non connotantis aliqvid vitioſi) uti Caſimirus, uti voce priori oppoſita *laxitatis* qvis uteretur, ſi qvis legislator chriſtianus diceret, qvod *laxitatem* ſanctionum divinarum in permittenda polygamia, & in pœna dupli intuitu furti, in ſua rep. velit reſtringere. Sed facile qvis ſibi imaginari poteſt, qvantis calumniis iſta verba dederint occaſionem apud clerum pontificium & ejus clientes, in iſta papatus craſſitie, ſi qvis perpendat, qvam perverſe adhuc in ipſa luce evangelii ea interpretatus ſit Arniſæus. (y) *Hoc ſcilicet*, inqvit, *erat regis humani, accuſare iniqvitatis leges divinas, easqve idcirco abrogare, qvaſi ipſe ſapientior eſſet ipſa ſapientia, & qvod hæc juſtum eſſe jubet, ille nimii rigoris accuſatum damnare deberet.* Unde non mirandum, qvod tandem ſub rege Poloniarum Stephano, alias valde obnoxio ordini clericali, perſvaſionibus ſuis falſæ pietatis obtinuerint, ut rigorem pœnæ capitalis iterum introduxerit, addita ratione, *qvod lex divina* de puniendo capitaliter homicida *antiqvior ſit illa*, qvam Poloni allegabant, *conſuetudine*, (z) haud dubie alludens ad verba ſtatuti Caſimiriani modo excepta.

(y) *De juribus majeſt. l. 2. c. 3. p. 204.*

(z) *Petr. Theodor. coll. crim. d. 10 aph. 7. lit. b. n. 24.*

§. X.

Clerus per iſtam hypotheſin excluſit aſtute JCtus a conſiliis in hac qvæſtione.

Id etiam obtinuit clerus pontificius per arcanum iſtud politicum, ut in qvæſtionibus circa jus aggratiandi in homicidio, ut in omnibus aliis rebus, ad forum conſcientiæ pertinentibus, a conſiliis excluderentur politici & JCti, & ſolus ibi regnaret clerus. Connexio palpabilis eſt. Dicebant, principibus chriſtianis interdictum eſſe jus aggratiandi homicidas per legem divinam in ſcriptura ſacra contentam. At interpretatio

Digitized by Google

tationem ſcripturæ ſacræ pertinere ad ſolos theologos. Adde, qvod ante reformationem clerus pontificius ad facultatem theologicam traxerit doctrinam juris naturæ, ſub variis titulis, & inter alios etiam ſub titulis caſuum conſcientiæ, atqve ſic a qvæſtionibus conſcientiæ excluſerit profeſſores philoſophiæ & juris, cum tamen æqve ad profeſſores philoſophiæ moralis atqve ad JCtos pertineat informatio conſcientiæ, & reſponſio de caſibus conſcientiæ, i. e. de eo, qvod juſtum eſt, & injuſtum. Debebant eqvidem poſt reformationem JCti & philoſophi evangelici ſe in integrum reſtituere & doctrinas ſibi competentes, ut juris divini univerſalis, ſeu naturæ vindicare, easqve a fermento arcanorum clericalium purgare. Sed cur id non ſit factum, alibi docuit Dn. Præſes (*a*) Unde excuſandi qvidem ob errorem ſeculi communem, ſed non imitandi ſunt ſcabini Lipſienſes apud Carpzovium (*b*) remittentes qvæſtionem, an princeps ſalva conſcientia jus aggratiandi in pœna homicidii exercere poſſit, ad Dn. Theologos, tanqvam a ſuo foro alienam; qvamvis & contextus oſtendat, & qvæ Carpzovius ipſe annotavit, id reſponſum magis fuiſſe negationem qvæſtionis, civilitate aliqva occultatam, qvam ſeriam ſententiam ſcabinorum, repugnantem videlicet reſponſo ſtatim præcedenti. Sed notum tamen eſt, civilitatem non omnem ubiqve eſſe ſuadendam, ſed ſæpe etiam nocere.

(*a*) *In præf. ad Grotii verſionem germanicam.*

(*b*) *Prax. Crim. q. 150. n. 43.*

CA-

CAPUT IV.

Reſponſio ad argumenta præcipua diſſentientium.

§. I.

Cur hic reſpondeatur ſaltem ad argumenta præcipua.

NOn expectabis hic, ut ad ſingula velimus reſpondere, qvæ diſſentientes, arcani illius papiſtici, ſive pontificii ſive evangelici, ſive aſtuti, ſive bona fide errantes, defenſores proferre ſolent. Hoc enim res immenſi laboris foret. Ita modo prolixis autoritatibus patrum eccleſiæ, theologorum & JCtorum ex omnibus tribus religionibus, qvæ in imperio Romano tolerantur, item juris utriusqve, tam civilis qvam canonici; modo corraſione textuum ſcripturæ ſacræ, ad rem plane non pertinentium, ſed contortis conſeqventiis huc applicatorum, utuntur diſſentientes, modo contra anabaptiſtarum dogma de juſtitia pœnarum capitalium diſputant, modo ſupponunt, acſi noſtra ſententia principibus indulgeret licentiam, absqve ulla ratione homicidas peſſimos & inemendabiles in damnum reip. evidentiſſimum a pœna debita eximendi &c. Sed, ne ad iſta ſingula ſeorſim nobis hic cum tædio, & noſtro, & lectoris reſpondere cogeremur, præmiſimus in capite primo curatiorem ſtatus controverſiæ formationem, & monita circa fontes probationum. Unde ad omnia illa modo memorata argumentandi genera adverſariorum in genere reſpondemus, vel qvod non feriant theſin, nec nobis contradicant, vel qvod autoritates iſtas non agnoſcamus in materia juris naturæ. Ergo ſal-

Digitized by Google

ſaltem illa argumenta diſſentientium conſiderabimus, qvæ directo noſtram aſſertionum oppugnare videntur, partim deſumta ex ratione, partim a dictis ſcripturæ, qvæ videntur continere leges univerſales.

§. II.

Communiter urgetur jus naturæ dictare pœnam capitalem homicidis, qvia nihil magis naturale ſit, qvam ut qvod qviſqve damnum alteri intulerit, jure talionis ipſe rurſus patiatur; in jure naturæ vero non competere principi poteſtatem diſpenſandi. Reſp. (1.) negando antecedens. (2.) Contrarium, & qvod jus naturæ nullam pœnam determinet, ſupra (c) fuit oſtenſum. (3.) Etiam ſupra (d) notatum, falſam eſſe hypotheſin, qvod fundamentum pœnarum juſtarum ſit deſumendum ex jure talionis. (4.) Confunditur jus naturale permiſſivum, cum proprie dicto & præceptivo. Naturalis illa ratio de talione ſaltem probat, *licere* principi capitalem pœnam dictare homicidis, contra anabaptiſtas: non probat, principem id ſemper facere *debere*. (5.) Ad conſeqvens reſpondebimus ſtatim ad argumentum ſeqvens.

Reſponſio ad I. jus naturæ dictare pœnam homicidis capitalem.

(c) *Supra c.* 2. §. 6.
(d) c. 2. §. 7.

§. III.

Inſtant porro diſſentientes. Etiamſi jus naturæ non dictet pœnam capitalem homicidis, tamen id certe dictare, ut pœna debeatur delinqventibus, adeoqve principem, qvi jus ſuum cuiqve tribuere debeat, nec hic diſpenſare poſſe. Reſpondeo (1.) iterum negando antecedens. (2.) Inconvenientem eſſe locutionem, & poëticam magis qvam philoſophicam, qvod pœna debeatur delinqventibus, jam alibi oſtendit Dn.

Ad II jus naturæ dictare pœnam deberi delinqventibus.

(*e*) *Inſtit. juriſpr. div. lib. 3. c. 7. §. 61. ſeq.*

Præſes (*e*) (3.) Etſi debeat reipublicæ princeps pœnam delinqventium, tamen hæc obligatio ejus ita explicanda eſt, ut non tollat jus aggratiandi, tolleret vero, ſi nunqvam liceret pœnam remittere. (4.) Ergo argumentum hoc repugnat doctrinæ ipſorum diſſentientium, qvi non negant jus aggratiandi in genere, ſed potius id præſupponunt, cum tamen hoc argumentum, ſi qvid valeret, valeret contra omne jus aggratiandi. (5.) Etſi debeat ex virtute juſtitiæ punire ſontes princeps, tamen debet etiam ex virtute clementiæ qvandoqve remittere aut mitigare pœnas.

(*f*) c. 2. §. 8.

(6.) Jam ſupra (*f*) notavimus, leges juris naturæ affirmativas admittere, ratione infinitarum circumſtantiarum, limitationes, ut adeo ſi princeps iſtas limitationes in actum deduceret, propterea tamen non dici poſſit diſpenſare velle circa jus naturæ, ſed hoc maneat indiſpenſabile.

§. IV.

Ad III. Deum Gen. IX, 6. tuliſſe legem univerſalem de homicidio capitaliter puniendo.

Jam pergamus ad dicta ſcripturæ præcipua, ex qvibus diſſentientes probare volunt, jure divino univerſali prohibitam eſſe indulgentiam veniæ intuitu homicidæ. Urgent initio dictum *Gen. IX, 6. Qvicunqve hominis ſangvinem fundit, ipſius etiam ſangvis fundetur per hominem. Nam Deus hominem condidit ad imaginem ſuam.* Reſpondeo (1.) in textu ebraico eſſe futurum, qvod etiam intelligi poteſt de eo, qvod judicio Dei occulto communiter fieri ſolet, ut homicidæ, etiamſi effugiant pœnas humanas, tamen eorum ſangvis fundetur iterum ab aliis hominibus. (2.) Nec juvat diſſentientes, qvod dicant, in plurimis tamen locis futurum etiam notare id, qvod fieri debeat ab hominibus per

mo-

modum præcepti. Nam non ſufficit, qvod ita intelligi poſſit, ſed ſufficit nobis, qvod etiam prior ſenſus locum habere qveat. Ubi vero qværitur, qvis ſenſus ſit præferendus, non nobis incumbit probatio, ſed diſſentientibus per monita ſuperius. (*g*) (3.) Pro noſtro explicatione militat regula, de interpretatione præferenda qvæ optime convenit cum jure naturæ, at talis eſt, qvæ principi relinqvit poteſtatem diſpenſandi in omnibus delictis. (*h*) (4) Qvodſi dixerint diſſentientes, rationem tamen ſubjunctam de imagine Dei eſſe univerſalem, reſpondebitur, aliud eſſe propoſitionem univerſalem, aliud præceptum univerſale. Manet etiam propoſitio univerſalis, ſi interpretatio noſtra habeat locum. (5) Si regerant, non eſſe univerſale, qvod homicidæ judicio Dei occulto per alios homines interficiantur, reſpondebimus, nec hoc neceſſe eſſe, cum etiam in præceptis affirmativis, in concurſu duorum vel plurium præceptorum affirmativorum, unum alteri cedat, & ita exceptiones admittat. (6.) Si ulterius urgeant, ita vero noſtra interpretatione admiſſa ſupponi, qvaſi Deus velit approbare delicta, cum & ille alter priorem homicidam interficiens novum delictum committat; at hanc ſuppoſitionem eſſe abſurdam, utpote repugnantem juſtitiæ & ſanctitati divinæ: Reſpondebimus, id qvidem ſuppoſitum ex noſtra interpretatione non ſeqvi, cum dictum illud non exponamus, qvaſi Deus illud alterum homicidium præcipiat, ſed ſaltem permittat. Et non magis iſtud ſuppoſitum in noſtra expoſitione eſt neceſſarium, qvam in genere in aliis judiciis Dei occultis, ubi adulter adulterio, fur furto, perjurus per-

(*g*) *c. 1. §. penult.*

(*h*) *per probata c. 2. integro.*

jurio freqventiſſime puniuntur. (7.) Non præſcribi in illo dicto legem magiſtratui politico, etiam exinde veroſimile eſt, qvia illo tempore in familia Noachi nondum erat respublica, nulli adeo magiſtratus erant. (8) Dictum illud non continet novam legem, ſed eſt ſaltem appendix legis præcedenti des non comedendo ſanguine. (9.) At illud præceptum de non comedendo ſangvine non eſt præceptum univerſale, ſcilicet tale, qvod perpetuo obligat, (de quali nobis ſermo eſt,) cum Chriſtianos illa lex non obliget. Ergo ſi maxime etiam ille noſter verſiculus eſſet lex univerſalis, qvia data Noacho reſtauratori generis humani, tamen & ipſi tanqvam appendix prioris non foret perpetua. (10.) Qvamvis eſſet lex etiam univerſalis perpetua, tamen foret lex affirmativa, multas limitationes admittens, ut ſæpius eſt inculcatum.

§. V.

Ad IV. Deum in lege Moſaica præcepiſſe capitalem homicidii pœnam.

Porro urgent præceptum *Exod. XXI, 12. Homicidam iterum interficiendum eſſe.* Reſpondemus (1) præceptum hoc, ſi derivetur ex dicto illo, præcepti Noachici appendice, de qvo modo dictum, repetendas hic eſſe omnes reſponſiones in paragrapho præcedente adductas. (2.) At vero, ſi ab eodem ſeparetur, eſſe legem Iſraelitico populo a Moſe datam, adeoqve non magis pro lege divina univerſali habendam eſſe ac illas, qvæ mox ſeqvuntur, de interficiendis illis, qvi parentes verberavarint, aut iis maledixerint. (i) (3.) Præceptum illud Moſaicum loqvi qvidem de homicidio doloſo, ſed non omni. Eſt enim homicidium doloſum ſeu voluntarium duplex, ſubitaneum, qvod in rixa non vel parum præmeditata contingit, & inſidioſum.

(i) *Exod. XXI, 15. & 17.*

ſum. Legem Moſaicam ad hoc ultimum pertinere perſpicue declarant verſiculi ſtatim ſeqventes, (*k*) & inſuper etiam illuſtratur argumento caſus ficti a fœmina Thecoenſi Davidi propoſiti, (*l*) ubi David ſecundum, non contra legem Moſaicam vitam condonabat fratricidæ, ſecundum obſervationem noſtram. Neqve enim magis rem explicant, qvam implicant, triplices reſponſiones Grotii, Vatabli & Cajetani ad illum locum. (*m*) Cajetanus vult, legem Moſaicam capitalem pœnam dictare homicidio voluntario, non repentino & caſuali. Sed hic inconvenienter opponit repentinum voluntario, cum potius repentinum ſit ſpecies voluntarii, & illi opponatur deliberatum ſeu inſidioſum altera voluntarii homicidii ſpecies. Ergo & eadem inconvenientia dalpapilis ſubeſt, dum repentinum homicidium & caſuale habet pro ſynonymis. Frigidior eſt reſponſio Vatabli, excuſantis Davidem, qvia lex jubeat, (*n*) ne qvis occidatur, niſi duobus teſtibus convictus, in illo vero caſu fuiſſe fratricidium ſecretum. Qvis enim hanc circumſtantiam Vatablo revelavit, decepto haud dubie, qvod ibi narretur homicidium in campo factum eſſe, nemine præſente, qui iſtud impedire potuerit. At debuiſſet cogitare Vatablus, qvod teſtes duo adeſſe potuerint, homicidium videntes, etſi non fuerint ita propinqui, ut impedire id potuerint. Deinde præceptum de duobus teſtibus non excludit alia probationis media per confeſſionem rei, aut alia, quæ artificialia vocant JCti. (*o*) Etſi fuiſſet ſecretum fratricidium, fœmina Thekoëna eo caſu non fuiſſet uſa, tanqvam parum pertinente ad ſcopum ejus, cum Abſolonis factum ha-

(*k*) *Se. verſ.* 13. & 14. *d. cap.*

(*l*) II. *Sam.* XIV, *v.* 5. 8.

(*m*) *Recenſita a Magnif. Dn. Rechenberg. diſſert. ſæpius citatâ* §. 25.

(*n*) *Deuteron.* XVII, 6.

(*o*) *Argum. Joſ.* VII. *v.* 20

Digitized by Google

beret multos teſtes. Denique ſi Grotii ea eſt ſententia, quaſi David hic præcipitanter reſponderit fœminæ, non ſumto ſpatio ad legem recogitandam, atque fœminæ id Promiſiſſet, quod in ipſius arbitrio non erat, ſed pertineret ad poteſtatem ſenatus vel ſynedrii, valde quid humani hic paſſus eſt vir alias ſummus. Iſtud enim aſſertum de præcipitata reſponſione regis repugnat circumſtantiis hiſtoricis, *(p)* nec præſumendum eſt, regem tam ſapientem aliquid promiſiſſe, quod non eſſet in ſua poteſtate, præprimis cum iterum in contrarium ducant ipſius facti circumſtantiæ. (*q*) Et falſum eſſe, quod ſub regibus Judaicis ſynedrium habuerit poteſtatem invito rege condemnandi vel abſolvendi, ſed tum apud regem fuiſſe jus vitæ & necis, ſatis docuit doctiſſimus Seldenus. (*r*) (4.) Etſi & hæc lex foret univerſalis, tamen ut omnes affirmativæ admitteret exceptiones, ne repugnaret juri aggratiandi, quod etiam in ipſa republica Judaica contra indubium ſenſum legis hujus fuiſſe a regibus exercitum docebunt dicenda inferius.

(*p*) *d.* II. *Sam.* XIV. *v.* 8. 10. 11.

(*q*) *præprimis verſ.* 11. *ibid.*

(*r*) L. 2. c. 14. p. 922. 924.

§. VI.

Ad V. qvod Johannes neceſſitatem pœnæ capitalis diſertis verbis inculcet.

Solent etiam adducere diſſentientes dictum Johannis in Apocalypſi, in eo videlicet gloriantes quod ibi claris verbis ejus, quod fieri *debeat*, non, quod ſolum *futurum* ſit, mentio fiat. Diſerte enim dicitur: *Qvi gladio occidet, eum* oportet *gladio interfici.* Sed reſpondemus: (1) Iſtud *oportet* neceſſitatem quidem denotat, ſed non ubique neceſſitatem moralem, ſed ſæpius etiam phyſicam, ut adeo quoad explicationem parum differat a ſignificatione ejus, quod certo futurum eſt, ſine reſpectu ad debitum & indebitum. (2) Iſtum ſen-

ſenſum etiam ſuadet contextus cum ibi plane non agatur de officio imperantium, ſed de prædictione malorum futurorum. (3) Uti totum negotium propheticum eſt donum Dei, ſupra omnem rationem poſitum & plane extraordinarium, ita ex factis prophetarum non poteris regulas morales de bono & malo facere. Multo minus in doctrina veritatis aſſertiones dogmaticæ probabuntur aut improbabuntur convenienter ex verbis prophetarum.

CAPUT V.

Exempla & autoritates virorum doctorum pro noſtra ſententia.

§. I.

POteramus eqvidem ſuperſedere hoc capite, ſi lectores eſſent aſſueti veritatem examinare ad regulas ſenſus communis & principiorum genuinorum. Nunc cum fere deunx eruditorum immerſus ſit adhuc in præjudicio autoritatis, oſtendemus, nec nobis deeſſe exempla principum, non quorumvis, ſed piorum, & conſiliis ſapientibus utentium, qui jus aggratiandi exercuerunt etiam in cauſis homicidii doloſi; nec deeſſe ulterius conſenſum eruditorum etiam noſtræ i. e. orthodoxæ religionis, tam theologorum qvam JCtorum, ut nimirum, ſi rationes noſtræ non qveant præjudicium autoritatis, quod in talibus lectoribus eſt, loco movere, ſaltem hæc exempla & autoritates id operentur, ut minimum incipiat vacillare.

Uſus & ſcopus hujus capitis.

§. II. In

Digitized by Google

§. II.

Qualia exempla hic ſint expectanda.

In exemplis non ſolliciti erimus de remiſſione pœnæ homicidii ex cauſa juſtifica, ex regulis juſtitiæ dictitante pœnæ remiſſionem aut mitigationem; qvia jam cap. I. docuimus, iſta exempla non pertinere ad qværſtionem præſentem, ſed afferemus exempla de remiſſionibus gratiæ ex cauſa quidem rationabili, ſed tali tamen, qvam alias non ſolent admittere diſſentientes. Tales vero ſunt, remittere aut mutare pœnam ob ſpem emendationis, ob ſtudium conſervandi ſaltem unum ex duobus civibus, aut membris reipublicæ, ob merita præcedentia, ob ſuſtentationem familiæ delinqventis, alias cum fame & paupertate luctaturæ, ob interceſſionem amicorum vel delinqventis, vel principis aggratianis &c. Nam in his & ſimilibus cauſis, ob autoritatem ſententiæ diſſentientis, non autem JCti fere qvicqvam definire, qvod illi diſplicere poſſit. (s)

(s) Carpz. Pr. crim. q. 150. n. 41.

§. III.

Exemplum Davidis, viri ſecundum cor Dei, aggratiantis fratricidam Abſolonem.

Atqve hic occurrit præ cæteris exemplum duplex regis Davidis, non ſolum jus aggratiandi ſerio exercere volentis in caſu a fœmina Thecoenſi ficto, ſed & ſtatim in caſu vero, ad perſvaſionem ejus intuitu fratricidii, qvod Abſolon exercuerat adverſus fratrem Ammonem. (t) De priore jam egimus capite præcedente. Poſterius qvod attinet, id maxime pertinet ad caput præſens. Etſi enim qvoad prius exemplum qvidam ex diſſentientibus putent id pertinere ad legem Moſaicam adeoqve Davidem præcipitanter feciſſe; tamen & ex mente diſſentientium aliorum, & ex mente noſtra oſtendimus ibi, caſum illum pro-

(t) II. Sam. XIV. 12. ſeq.

prie

Digitized by Google

prie non pertinuiſſe ad legem Moſaicam. At qvod fratricidium Abſolonis attinet, & ſecundum expoſitionem diſſentientium, & ſecundum noſtram id haud dubie ad caſus pertinet ſub lege comprehenſos. Erat enim homicidium deliberatum & inſidioſum, qvam maxime ullum aliud. Et tamen David, vir ſecundum cor Dei non hæſitabat, ad intercesſionem fœminæ illius & Joabi ejus pœnam condonare filio. Et qvamvis alias David, ſi contra mandatum divinum qvid turpiter feciſſet, correptus fuerit a prophetis & etiam punitus a Deo, tamen ob hoc factum ne qvidem ulla admonitio ipſi a prophetis facta eſt. Quod argumentum valde auget veroſimilitudinem reſponſionum noſtrarum, qvod leges affirmativæ, etiam divinæ, non tollant jus aggratiandi.

§. IV.

Auguſtus glorioſisſimæ memoriæ Elector Saxoniæ, de eccleſia Lutherana maxime meritus, & nihil facile ſine conſilio miniſtrorum ſuorum, etiam eccleſiaſticorum ſuſcipiens, ad intercesſionem tamen Electoris Brandenburgici, homicidæ, qui quidem more conſveto propoſitum fateri nolebat, ſed communi ſubterfugio utebatur, interfectum in gladium proprio corporis motu incurriſſe, vitam donavit, & omnem pœnam remiſit. (*u*) Et notabile eſt, qvod, cum cenſor narrationem hujus facti expungere vellet, (haud dubie ex communi opinione, contra qvam diſputamus, ſeductus) qvaſi hæc narratio læderet famam Electoris, hiſtoricus non ſine ratione contra iſtam cenſuram ſit proteſtatus, breviter, ſed acute adducens, non poſſe factum hoc famæ Electoris præjudicium creare,

Alud exemplum Auguſti Electoris Saxoniæ.

(*u*) *Dn. Præſes* in der Hiſtorie der Weißheit. *T. II. p. 65. ex Annalibus Schneideri.*

ſed potius exinde tanqvam exemplo probari, qvod Electori regale competat, etiam homicidas aggratiandi. (w)

(w) *Ibid. p. 49. n. 13. & p. 140. n. 1.*

§. V.

Autoritates pro noſtra ſententia eſſe duorum generum.

Qvod autoritates attinet, eæ qvidem duorum ſunt generum. Alii Doctores circa aſſertionem ipſam, qvam defendimus, vel hæſitant, vel etiam nobiscum non conſentiunt, ſed magis inclinant ad partes diſſentientium, vel etiam abſtinent plane a tractatione hujus qvæſtionis, partim timentes potentiam & autoritatem diſſentientium, partim etiam, qvia hæc tractatio erat aliena ab eorum ſcopo; interim tamen principia, unde aſſertio noſtra deducta eſt ſuperius, eadem agnoſcunt nobiscum, ſcilicet, qvod jus naturæ nullam pœnam determinet, aut qvod in hiſtoria Moſaica nullum contineatur præceptum univerſale de puniendo capitaliter homicida, ſed qvod præceptum iſtud Moſaicum pertineat ad leges forenſes Judæorum. Alii vero, diſerte eam quam hactenus defendimus ſententiam aſſerunt, etſi ex illis nonnulli vel eandem reſtringant ad pœnitentes homicidas, aut certe præprimis erga illos jus aggratiandi locum habere velint.

§. VI.

Nomina conſentientium.

Ad primam claſſem pertinent ex Theologis Martinus Chemnitius (x) & Johannes Gerhardus, (y) ex politicis ac Jureconſultis Hugo Grotius, (z) Johannes Seldenus, (a) Caſpar Zieglerus, (b) Samuel Puffen-

(x) *Loc. Theol. loco de lege Dei cap. 4.*

(y) *Loco de LL. Cerem. & forenſ. n. 40.* (z) *de J. B. & P. l. 2. c. & 11. 8. 20.* (a) *de J. N. & G. ſec. diſc. Hebr. l. 4. c. 1. p. 482.* (b) *de jurib. Majeſt. l. 1. c. 5. §. 54. 55. 56.*

ſendorffius. (c) Ad poſteriorem Johannes Hennichius, (d) & D. Philippus Ludovicus Hannekenius (e) Theologi Lutherani & Profeſſores, ille Rintelenſis, hic Wittebergenſis, ut & illuſtris JCtorum ordo in hac academia regia. (f) Ac reliqvorum qvidem loca videri poſſunt in libris eorum ad marginem citatis; Henichii vero & facultatis juridicæ Hallenſis reſponſa, cum typis impreſſa non extent, non injucundum fore putamus lectori veritatis ſtudioſo, ſi ea diſſertationi huic noſtræ ſubjuncta legere poſſit. Ut adeo nihil reſtet, qvam ut poſt gratias divino numini reverenter actas pro conceſſis viribus, colophonem diſcurſui noſtro imponamus

FINIS.

(c) *de J. N & G. VIII. 3.26.*

(d) *in Conſilio ſtatim ſubjungendo.*

(e) *De jure gratiæ principis chriſtiani in reos noxæ capitalis.*

(f) *In reſponſo hic annexo.*

D. JOHANNIS HENICHII

CONSILIUM THEOLOGICUM HOMICIDÆ DATUM.

NUllum dubium eſt, qvin enorme prorſus ſit delictum, qvod perpetrat homicida. Primo enim is violat Dei imaginem ac proinde non immerito à Philone ſacrilegus vocatur. Deinde atrociſſime idem peccat in ſocietatem, ad qvam geniti ſunt homines, qvæ conſiſtere neutiqvam poteſt, niſi innocentum vita ſit in tuto. Optime Florentinus in L. 3. ff. de J. & J. *cum cognationem qvandam natura inter homines inſtituerit, conſeqvens eſt, hominem homini inſidiari nefas eſſe.* Hinc homi-

Homicidii enormitas.

homicida voluntarius in Vet. Teſt. obnoxius erat pœnæ capitali, adeo, ut ab ipſo Domini altari ad ſupplicium rapere juberetur. *Exod.* XXI. *v.* 12. 14. & *Levit.* XXX. *v.* 17. 21. neqve ullo pretio redimi poſſet. Terra enim per effuſum ſangvinem contaminata expiari non poterat, niſi ſangvine ejus, qvi effuderat illum, ut datur intelligi ex *Num.* XXXV *v.* 33. & priſci Chriſtiani, ut oſtenderent, qvantopere homicidia deteſtarentur, diu obſervarunt illam legem, qvæ jubet abſtinere à ſuffocato & ſangvine. Hinc Octavius apud Minutium Felicem: *tantum ab humano ſangvine cavemus, ut nec edulium pecorum in cibis ſangvinem noverimus.* Et Tertullianus *Apolog. Qvale eſt, ut qvos ſangvinem pecoris horrere confiditis, humano inhiare credatis.* Sortitur autem homicida qvatuor fora, qvibus ſatisfacere tenetur, divinum, eccleſiaſticum, civile & privatum, nec ſatisfactione uni præſtita præjudicat aliis, qvin ipſa qvoqve jure pœnam ſibi debitam exigant. Reipublicæ, ut ſatisfaciat homicida, ſufficit, ſi pœnæ ſibi dictatæ ſe prompte ſubjiciat, nec opus eſt, ſi magiſtratus indicet pœnam, ut reus ſtricto jure ſecum agi poſtulet. Diſputari autem ſolet, utrum magiſtratus, qvi jus mitigandi pœnam habet, homicidam voluntarium teneatur pœna capitis afficere, nec ne? Ego negantem ſententiam amplector, eamqve ſic probo: ſi Magiſtratus tenetur homicidam voluntarium capitis pœna afficere, vel tenetur id facere jure divino naturali, vel poſitivo. Non tenetur id facere jure divino naturali, nam, *qvod qvidam exiſtiment,* verba ſunt Hugonis Grotii *ad Cap.* V. *Matthæi homicidio naturaliter reſpondere capitis pœnam, in eo falluntur, pœnæ enim delictorum non ſunt ipſo jure naturæ, aut ulla Dei perpetua lege conſtitutæ, ſed pro modo inde imminentis periculi intendi ac remitti ſolent.* Recte etiam idem autor cenſet, in homicidiis non tam factum nudum ſpectandum eſſe, qvam qvæ anteacta fuerit occiſoris vita, venerit ne ad hoc facinus impetu, (ita autem noſtrum in cædem prolapſum eſſe neutiqvam dubito,) an deliberatione. Et certe jus naturæ optime intellexerit Seneca vir in moralibus apprime exercitatus. Is autem diſerte præcipit, ne qvis pereat, niſi qvem perire etiam pereuntis interſit. Idem alibi ſic loqvitur: *pœnam ſi tuto poterit,*

Qvatuor fora homicidæ.

1. Forum Reipublicæ.

An Princeps poſſit remittere pœnam capitalem homicidæ. Affirmativa probatur.

Nam pœna capitalis homicidarum non venit ex jure naturæ.

poterit, donec Princeps, ſin minus temperet. Idem alibi: *Sapiens multa remittet, multos parum ſani, ſed ſanabilis ingenii ſervabit.* Neqve dubium eſt, qvin in promtu ſint aliæ pœnæ, qvibus homicidia coërceri qveant, & tranqvillitas reipublicæ conſervari poſſit. Sed nec jure divino voluntario eſt præceptum, ut à Magiſtratu chriſtiano ad mortem rapiatur homicida. Nam LL. poſitivæ V. Teſt. chriſtianos Principes neutiqvam obligant, alioqvin iidem adhuc legem de necandis adulteris ubiqve tenerentur obſervare. Data qvidem eſt ſtatim poſt diluvium Noæ lex, ut ejus, qvi ſangvinem humanum effudit, ſangvis viciſſim effundatur. At hæc qvoqve fuit non niſi lex poſitiva qvæpiam, noſtra tempora minime concernens. Nimirum cum jam ante diluvium gigantum ætate promiſcua invaluiſſet cædium licentia, inſtaurato poſt diluvium humano genere, ne mos idem invaleſceret, tam ſevere Deus homicidium puniri mandavit. Nulla autem prorſus eſt conſeqventia: Deus ob certam cauſam poſt diluvium *Geneſ. IX.* mandavit, ut homicida capite plecteretur, ergo magiſtratus hodieqve tenetur, tam gravi pœna homicidam interficere. Non ſeqvitur, inqvam, præſertim, ſi appareat, homicidam non obſcura pœnitentiæ documenta edere, & in promptu ſit aliud remedium, qvo à delinqvendo homines abſterreri poſſint. Eodem *Geneſ. Cap.* commeſtio ſangvinis prohibetur, qvæ hodie tamen omnino eſt licita. Non itaqve omne, qvod capite hoc IX. prohibetur, jure perpetuo & immutabili prohibetur.

Nec jure divino voluntario, Chriſtianos Principes obligante.

Reſponſio ad dictum Gen. IX.

Ex novo teſtamento afferri cum primis ſolet illud *Apoc.* XIII. *qvi gladio occidit, cum gladio occidi oportet.* Verum nec hic locus probare eſt idoneus ſententiam, qvam nos impugnatam imus. Agit enim ibi Apoſtolus, patientiam commendaturus, de perſecutoribus eccleſiæ, & docet, eos graviſſimas pœnas Deo daturos, ipſumqve ſevere vindicaturum illatas piis injurias. Hinc ſubjicit: *In hoc ſita eſt ſpes & patientia Sanctorum.* Ad eundem modum intelligi oportet, qvod Chriſtus Petro ait *Matth.* XXVI. *v.* 52. *Converte gladium in vaginam; Nam, qvi gladium ſumſerit, gladio peribit.* Recte enim verba hæc ſic exponit Hugo Grotius: Noli Pe-

Item ad objectionem ex Apoc. XIII.

 tre,

tre, conſideratione ejus, qvod mihi infertur, injuriæ concitatior Deo præripere ultionem, levia enim ſunt vulnera, qvæ à te pati poſſunt. Stat enim rata ſententia, crudeles iſtos & ſangvinarios, etiam te qvieſcente, graviſſimos Deo daturos pœnas ſuo ſangvine. Bene ſcilicet Tertullianus: *adeo ſatis idoneus patientiæ seqveſter Deus; ſi injuriam depoſueris penes Deum, ultor eſt, ſi dolorem, medicus eſt, ſi mortem, reſuſcitator eſt. Qvantum patientiæ licet, ut Deum habeat debitorem.* S. Auguſtinus, ipſos Donatiſtas, qvi Catholicos Presbyteros perſecuti erant, & trucidarant, atqve ita omnino pœnam capitis meruerant, citra mortis pœnam caſtigandos eſſe monet *epiſtola* CLIIX. *Pœna* ait, *ſane illorum, qvamvis de tantis ſceleribus confeſſorum rogo te, ut præter ſupplicium mortis ſit, & propter conſcientiam noſtram, & propter catholicam manſvetudinem commendandam, & epiſtola ſeq.* ad Marcellinum Comitem ita ſcribit: *Circumcelliones illos & Clericos partis Donati, qvos de Hipponenſi eccleſia ad judicem pro factis eorum publicæ diſciplinæ cura deduxerat, à tua nobilitate comperi auditos, & plurimos eorum de homicidio, qvod in Reſtitutum Presbyterum commiſerunt, & de cæde Innocentii alterius Catholici Presbyteri, atqve de oculo ejus effoſſo, & de digito præciſo fuiſſe confeſſos. Unde mihi ſollicitudo maxima incuſſa eſt, ne forte ſublimitas tua cenſeat, eos tanta legum ſeveritate plectendos, ut qvalia fecerunt, talia patiantur. Ideoqve his literis obteſtor fidem tuam, qvam habes in Chriſto, per ipſius Domini Chriſti miſericordiam, ut hoc nec facias, nec fieri omnino permittas. Qvamvis enim ab eorum interitu diſſimulare poſſemus, qvi non accuſantibus noſtris, ſed illorum notoria, ad qvos tuendæ publicæ pacis vigilantia pertinebat, præſentari videantur examini. Nolumus tamen paſſiones ſervorum Dei, qvaſi vice talionis paribus ſuppliciis vindicari. Non, qvo ſceleſtis hominibus licentiam facinorum prohibeamus auferri, ſed hoc magis ſufficere volumus, ut vivi & nulla corporis parte truncati, vel ab inqvietudine inſana, ad ſanitatis otium legum coërcitione dirigantur, vel à malignis operibus alieni utili operi deputentur. Sed qvis non intelligat, magis beneficium, qvam ſupplicium nuncupandum, ubi nec faciendi relaxatur audacia, nec pœnitendi medicina ſubtrahitur? Imple,* Chri-

Conſenſus Auguſtini.

Digitized by Google

Chriſtiane judex, pii patris officium, ſic ſuccenſe iniqvitati, ut conſulere humanitati memineris. Qvod ſi autem magnus ille Hipponenſium Epiſcopus capitalia ſupplicia in homicidas jure divino naturali, vel jure aliqvo divinò poſitivo perpetuo conſtituta eſſe exiſtimaſſet, neutiqvam pro Donatiſtis tot homicidiorum reis interceſſiſſet. Andreas Rivetus, Theologus reformatus, ad qvæſtionem: an vir pius pro homicida intercedere poſſet? reſpondet in hunc modum: *Eſſe nonnullas culpas, in qvibus id liceret, qvod olim Paulo licuit, qvi pro Oneſimo ſervo fugitivo intercedebat, nec dubitamus. Etiam id in crimine homicidii, non tantum caſualis, ſed aliqvando etiam ex impotentia animi, præſertim, ſi ætas minor ſit, & ſpes emendationis certa, aut ſi quis inciderit in crimen, cujus magna ſint merita, & id videatur requirere publica utilitas, ſi modo alia ratione legis ſcopus attingi posſit, qui præſertim is eſt, ne qui crimen admiſit impunitate abutatur, & reliquis ſit exemplo.* Qvamvis itaqve diffiteri neqveam, tantam eſſe magnæ partis hominum improbitatem, ut niſi qvorundam morte reprimatur ſcelerum audacia, ſatis tuta eſſe non posſit innocentia: Tamen non ſpernendum exiſtimo cum Hugone Grotio *de* J. B. & P. L. 2. C. 20. n. 12. illud Qvintiliani: *nemo dubitavit, quin ſi nocentes mutari in bonam mentem aliquo modo posſint, ſicut poſſe interdum conceditur, ſalvos eos eſſe è republica magis ſit, quam puniri,* videlicet pœna capitali. Atqve hæc de foro reipublicæ dicta ſunto. Cum proximo Theophilus noſter, in cujus gratiam nunc ingreſſi ſumus diſputationem hanc, reconciliatus jam eſt, qvantum intelligimus, ut de hoc qvidem foro amplius non ſollicitos eſſe haud oporteat. Eccleſiæ vero ſatis fieri debet per publicam pœnitentiam, niſi eam in pœnam pecuniariam forte commutet &c. Nec dubium eſt, qvin hoc pacto facilius apud Deum, ſeu in foro divino poſſit impetrare veniam reus, ſi non verecundetur in eccleſia publice delictum à ſe commiſſum confiteri. Magna enim vis eſt precum, qvas tota eccleſia pro peccatore pœnitente fundit, præſertim ſi pœnitens ipſe ſerio eas efflagitet. Non vero eſt, qvod homicida de divina miſericordia deſperet, ſi ſerio doleat de peccato ſuo, fiduciamqve veniæ impetrandæ in merito Chriſto colloceт,

Et Andreæ Riveti.

2. Forum læſi.

3. Forum eccleſiæ.

4. Form divinum.

CAPUT IV.

Reſponſio ad argumenta præcipua diſſentientium.

§. I.

Cur hic reſpondeatur ſaltem ad argumenta præcipua.

NOn expectabis hic, ut ad ſingula velimus reſpondere, qvæ diſſentientes, arcani illius papiſtici, ſive pontificii ſive evangelici, ſive aſtuti, ſive bona fide errantes, defenſores proferre ſolent. Hoc enim res immenſi laboris foret. Ita modo prolixis autoritatibus patrum eccleſiæ, theologorum & JCtorum ex omnibus tribus religionibus, qvæ in imperio Romano tolerantur, item juris utriusqve, tam civilis qvam canonici; modo corraſione textuum ſcripturæ ſacræ, ad rem plane non pertinentium, ſed contortis conſeqventiis huc applicatorum, utuntur diſſentientes, modo contra anabaptiſtarum dogma de juſtitia pœnarum capitalium diſputant, modo ſupponunt, acſi noſtra ſententia principibus indulgeret licentiam, absqve ulla ratione homicidas peſſimos & inemendabiles in damnum reip. evidentiſſimum a pœna debita eximendi &c. Sed, ne ad iſta ſingula ſeorſim nobis hic cum tædio, & noſtro, & lectoris reſpondere cogeremur, præmiſimus in capite primo curatiorem ſtatus controverſiæ formationem, & monita circa fontes probationum. Unde ad omnia illa modo memorata argumentandi genera adverſariorum in genere reſpondemus, vel qvod non feriant theſin, nec nobis contradicant, vel qvod autoritates iſtas non agnoſcamus in materia juris naturæ. Ergo ſal-

Digitized by Google

ſaltem illa argumenta diſſentientium conſiderabimus, qvæ directo noſtram aſſertionum oppugnare videntur, partim deſumta ex ratione, partim a dictis ſcripturæ, qvæ videntur continere leges univerſales.

§. II.

Reſponſio ad I. jus naturæ dictare pœnam homicidis capitalem.

Communiter urgetur jus naturæ dictare pœnam capitalem homicidis, qvia nihil magis naturale ſit, qvam ut qvod qvisqve damnum alteri intulerit, jure talionis ipſe rurſus patiatur; in jure naturæ vero non competere principi poteſtatem diſpenſandi. Reſp. (1.) negando antecedens. (2.) Contrarium, & qvod jus naturæ nullam pœnam determinet, ſupra *(c)* fuit oſtenſum. (3.) Etiam ſupra *(d)* notatum, falſam eſſe hypotheſin, qvod fundamentum pœnarum juſtarum ſit deſumendum ex jure talionis. (4.) Confunditur jus naturale permiſſivum, cum proprie dicto & præceptivo. Naturalis illa ratio de talione ſaltem probat, *licere* principi capitalem pœnam dictare homicidis, contra anabaptiſtas: non probat, principem id ſemper facere *debere*. (5.) Ad conſeqvens reſpondebimus ſtatim ad argumentum ſeqvens.

(c) *Supra c.* 2. §. 6.
(d) c. 2. §. 7.

§. III.

Ad II. jus naturæ dictare pœnam deberi delinqventibus.

Inſtant porro diſſentientes. Etiamſi jus naturæ non dictet pœnam capitalem homicidis, tamen id certe dictare, ut pœna debeatur delinqventibus, adeoqve principem, qvi jus ſuum cuiqve tribuere debeat, nec hic diſpenſare poſſe. Reſpondeo (1.) iterum negando antecedens. (2.) Inconvenientem eſſe locutionem, & poëticam magis qvam philoſophicam, qvod pœna debeatur delinqventibus, jam alibi oſtendit Dn.

 Præ-

(*e*) *Inſtit. juriſpr. div. lib. 3. c. 7. §. 61. ſeq.*

Præſes (*e*) (3.) Etſi debeat reipublicæ princeps pœnam delinqventium, tamen hæc obligatio ejus ita explicanda eſt, ut non tollat jus aggratiandi, tolleret vero, ſi nunqvam liceret pœnam remittere. (4.) Ergo argumentum hoc repugnat doctrinæ ipſorum diſſentientium, qvi non negant jus aggratiandi in genere, ſed potius id præſupponunt, cum tamen hoc argumentum, ſi qvid valeret, valeret contra omne jus aggratiandi. (5.) Etſi debeat ex virtute juſtitiæ punire ſontes princeps, tamen debet etiam ex virtute clementiæ qvandoqve remittere aut mitigare pœnas. (6.) Jam ſupra (*f*) notavimus, leges juris naturæ affirmativas admittere, ratione infinitarum circumſtantiarum, limitationes, ut adeo ſi princeps iſtas limitationes in actum deduceret, propterea tamen non dici poſſit diſpenſare velle circa jus naturæ, ſed hoc maneat indiſpenſabile.

(*f*) c. 2. §. 8.

§. IV.

Ad III. Deum Gen. IX, 6. tuliſſe legem univerſalem de homicidio capitaliter puniendo.

Jam pergamus ad dicta ſcripturæ præcipua, ex qvibus diſſentientes probare volunt, jure divino univerſali prohibitam eſſe indulgentiam veniæ intuitu homicidæ. Urgent initio dictum *Gen. IX, 6. Qvicunqve hominis ſangvinem fundit, ipſius etiam ſangvis fundetur per hominem. Nam Deus hominem condidit ad imaginem ſuam.* Reſpondeo (1.) in textu ebraico eſſe futurum, qvod etiam intelligi poteſt de eo, qvod judicio Dei occulto communiter fieri ſolet, ut homicidæ, etiamſi effugiant pœnas humanas, tamen eorum ſangvis fundetur iterum ab aliis hominibus. (2.) Nec juvat diſſentientes, qvod dicant, in plurimis tamen locis futurum etiam notare id, qvod fieri debeat ab hominibus per

mo-

Digitized by Google

modum præcepti. Nam non ſufficit, qvod ita intelligi poſſit, ſed ſufficit nobis, qvod etiam prior ſenſus locum habere qveat. Ubi vero qværitur, qvis ſenſus ſit præferendus, non nobis incumbit probatio, ſed diſſentientibus per monita ſuperius. (g) (3.) Pro noſtro explicatione militat regula, de interpretatione præferenda qvæ optime convenit cum jure naturæ, at talis eſt, qvæ principi relinqvit poteſtatem diſpenſandi in omnibus delictis. (h) (4) Qvodſi dixerint diſſentientes, rationem tamen ſubjunctam de imagine Dei eſſe univerſalem, reſpondebitur, aliud eſſe propoſitionem univerſalem, aliud præceptum univerſale. Manet etiam propoſitio univerſalis, ſi interpretatio noſtra habeat locum. (5) Si regerant, non eſſe univerſale, qvod homicidæ judicio Dei occulto per alios homines interficiantur, reſpondebimus, nec hoc neceſſe eſſe, cum etiam in præceptis affirmativis, in concurſu duorum vel plurium præceptorum affirmativorum, unum alteri cedat, & ita exceptiones admittat. (6.) Si ulterius urgeant, ita vero noſtra interpretatione admiſſa ſupponi, qvaſi Deus velit approbare delicta, cum & ille alter priorem homicidam interficiens novum delictum committat; at hanc ſuppoſitionem eſſe abſurdam, utpote repugnantem juſtitiæ & ſanctitati divinæ: Reſpondebimus, id qvidem ſuppoſitum ex noſtra interpretatione non ſeqvi, cum dictum illud non exponamus, qvaſi Deus illud alterum homicidium præcipiat, ſed ſaltem permittat. Et non magis iſtud ſuppoſitum in noſtra expoſitione eſt neceſſarium, qvam in genere in aliis judiciis Dei occultis, ubi adulter adulterio, fur furto, perjurus perjurio

(g) c. 1. §. penult.

(h) per probata c. 2. integro.

jurio freqventiſſime puniuntur. (7.) Non præſcribi in illo dicto legem magiſtratui politico, etiam exinde veroſimile eſt, qvia illo tempore in familia Noachi nondum erat reſpublica, nulli adeo magiſtratus erant. (8) Dictum illud non continet novam legem, ſed eſt ſaltem appendix legis præcedenti des non comedendo ſanguine. (9.) At illud præceptum de non comedendo ſangvine non eſt præceptum univerſale, ſcilicet tale, qvod perpetuo obligat, (de quali nobis ſermo eſt,) cum Chriſtianos illa lex non obliget. Ergo ſi maxime etiam ille noſter verſiculus eſſet lex univerſalis, qvia data Noacho reſtauratori generis humani, tamen & ipſi tanqvam appendix prioris non foret perpetua. (10.) Qvamvis eſſet lex etiam univerſalis perpetua, tamen foret lex affirmativa, multas limitationes admittens, ut ſæpius eſt inculcatum.

§. V.

Ad IV. Deum in lege Moſaica præcepiſſe capitalem homicidii pœnam.

Porro urgent præceptum *Exod. XXI, 12. Homicidam iterum interficiendum eſſe.* Reſpondemus (1) præceptum hoc, ſi derivetur ex dicto illo, præcepti Noachici appendice, de qvo modo dictum, repetendas hic eſſe omnes reſponſiones in paragrapho præcedente adductas. (2.) At vero, ſi ab eodem ſeparetur, eſſe legem Iſraelitico populo a Moſe datam, adeoqve non magis pro lege divina univerſali habendam eſſe ac illas, qvæ mox ſeqvuntur, de interficiendis illis, qvi parentes verberavarint, aut iis maledixerint. (*i*) (3.) Præceptum illud Moſaicum loqvi qvidem de homicidio doloſo, ſed non omni. Eſt enim homicidium doloſum ſeu voluntarium duplex, ſubitaneum, qvod in rixa non vel parum præmeditata contingit, & inſidioſum.

(*i*) Exod. XXI, 15. & 17.

ſum. Legem Moſaicam ad hoc ultimum pertinere perſpicue declarant verſiculi ſtatim ſeqventes, (*k*) & inſuper etiam illuſtratur argumento caſus ficti a fœmina Thecoenſi Davidi propoſiti, (*l*) ubi David ſecundum, non contra legem Moſaicam vitam condonabat fratricidæ, ſecundum obſervationem noſtram. Neqve enim magis rem explicant, qvam implicant, triplices reſponſiones Grotii, Vatabli & Cajetani ad illum locum. (*m*) Cajetanus vult, legem Moſaicam capitalem pœnam dictare homicidio voluntario, non repentino & caſuali. Sed hic inconvenienter opponit repentinum voluntario, cum potius repentinum ſit ſpecies voluntarii, & illi opponatur deliberatum ſeu inſidioſum altera voluntarii homicidii ſpecies. Ergo & eadem inconvenientia dalpapilis ſubeſt, dum repentinum homicidium & caſuale habet pro ſynonymis. Frigidior eſt reſponſio Vatabli, excuſantis Davidem, qvia lex jubeat, (*n*) ne qvis occidatur, niſi duobus teſtibus convictus, in illo vero caſu fuiſſe fratricidium ſecretum. Qvis enim hanc circumſtantiam Vatablo revelavit, decepto haud dubie, qvod ibi narretur homicidium in campo factum eſſe, nemine præſente, qui iſtud impedire potuerit. At debuiſſet cogitare Vatablus, qvod teſtes duo adeſſe potuerint, homicidium videntes, etſi non fuerint ita propinqui, ut impedire id potuerint. Deinde præceptum de duobus teſtibus non excludit alia probationis media per confeſſionem rei, aut alia, quæ artificialia vocant JCti. (*o*) Etſi fuiſſet ſecretum fratricidium, fœmina Thekoëna eo caſu non fuiſſet uſa, tanqvam parum pertinente ad ſcopum ejus, cum Abſolonis factum ha-

(*k*) *Se. verſ. 13. & 14. d. cap.*

(*l*) II. *Sam.* XIV, *v. 5. 8.*

(*m*) *Recenſita a Magnif. Dn. Rechenberg. differt. ſæpius citta* §. 25.

(*n*) *Deuteron.* XVII, 6.

(*o*) *Argum. Joſ.* VII. *v.* 20

beret multos teſtes. Denique ſi Grotii ea eſt ſententia, quaſi David hic præcipitanter reſponderit fœminæ, non ſumto ſpatio ad legem recogitandam, atque fœminæ id Promiſiſſet, quod in ipſius arbitrio non erat, ſed pertineret ad poteſtatem ſenatus vel ſynedrii, valde quid humani hic paſſus eſt vir alias ſummus. Iſtud enim aſſertum de præcipitata reſponſione regis repugnat circumſtantiis hiſtoricis, *(p)* nec præſumendum eſt, regem tam ſapientem aliquid promiſiſſe, quod non eſſet in ſua poteſtate, præprimis cum iterum in contrarium ducant ipſius facti circumſtantiæ. (*q*) Et falſum eſſe, quod ſub regibus Judaicis ſynedrium habuerit poteſtatem invito rege condemnandi vel abſolvendi, ſed tum apud regem fuiſſe jus vitæ & necis, ſatis docuit doctiſſimus Seldenus. *(r)* (4.) Etſi & hæc lex foret univerſalis, tamen ut omnes affirmativæ admitteret exceptiones, ne repugnaret juri aggratiandi, quod etiam in ipſa republica Judaica contra indubium ſenſum legis hujus fuiſſe a regibus exercitum docebunt dicenda inferius.

(*p*) *d.* II. *Sam.* XIV. *v. 8. 10. 11.*

(*q*) *præprimis verſ.* 11. *ibid.*

(*r*) L. 2. *c.* 14. *p.* 922. 924.

§. VI.

Ad V. qvod Johannes neceſſitatem pœnæ capitalis diſertis verbis inculcet.

Solent etiam adducere diſſentientes dictum Johannis in Apocalypſi, in eo videlicet gloriantes quod ibi claris verbis ejus, quod fieri *debeat*, non, quod ſolum *futurum* ſit, mentio fiat. Diſerte enim dicitur: *Qvi gladio occidet*, *eum* oportet *gladio interfici.* Sed reſpondemus: (1) Iſtud *oportet* neceſſitatem quidem denotat, ſed non ubique neceſſitatem moralem, ſed ſæpius etiam phyſicam, ut adeo quoad explicationem parum differat a ſignificatione ejus, quod certo futurum eſt, ſine reſpectu ad debitum & indebitum. (2) Iſtum

ſen-

ſenſum etiam ſuadet contextus cum ibi plane non agatur de officio imperantium, ſed de prædictione malorum futurorum. (3) Uti totum negotium propheticum eſt donum Dei, ſupra omnem rationem poſitum & plane extraordinarium, ita ex factis prophetarum non poteris regulas morales de bono & malo facere. Multo minus in doctrina veritatis aſſertiones dogmaticæ probabuntur aut improbabuntur convenienter ex verbis prophetarum.

CAPUT V.

Exempla & autoritates virorum doctorum pro noſtra ſententia.

§. I.

POteramus eqvidem ſuperſedere hoc capite, ſi lectores eſſent aſſueti veritatem examinare ad regulas ſenſus communis & principiorum genuinorum. Nunc cum fere deunx eruditorum immerſus ſit adhuc in præjudicio autoritatis, oſtendemus, nec nobis deeſſe exempla principum, non quorumvis, ſed piorum, & conſiliis ſapientibus utentium, qui jus aggratiandi exercuerunt etiam in cauſis homicidii doloſi; nec deeſſe ulterius conſenſum eruditorum etiam noſtræ i. e. orthodoxæ religionis, tam theologorum qvam JCtorum, ut nimirum, ſi rationes noſtræ non qveant præjudicium autoritatis, quod in talibus lectoribus eſt, loco movere, ſaltem hæc exempla & autoritates id operentur, ut minimum incipiat vacillare.

Uſus & ſcopus hujus capitis.

§. II. In

prie non pertinuiſſe ad legem Moſaicam. At qvod fratricidium Abſolonis attinet, & ſecundum expoſitionem diſſentientium, & ſecundum noſtram id haud dubie ad caſus pertinet ſub lege comprehenſos. Erat enim homicidium deliberatum & inſidioſum, qvam maxime ullum aliud. Et tamen David, vir ſecundum cor Dei non hæſitabat, ad interceſſionem fœminæ illius & Joabi ejus pœnam condonare filio. Et qvamvis alias David, ſi contra mandatum divinum qvid turpiter feciſſet, correptus fuerit a prophetis & etiam punitus a Deo, tamen ob hoc factum ne qvidem ulla admonitio ipſi a prophetis facta eſt. Quod argumentum valde auget veroſimilitudinem reſponſionum noſtrarum, qvod leges affirmativæ, etiam divinæ, non tollant jus aggratiandi.

§. IV.

Auguſtus glorioſiſſimæ memoriæ Elector Saxoniæ, de eccleſia Lutherana maxime meritus, & nihil facile ſine conſilio miniſtrorum ſuorum, etiam eccleſiaſticorum ſuſcipiens, ad interceſſionem tamen Electoris Brandenburgici, homicidæ, qui quidem more conſveto propoſitum fateri nolebat, ſed communi ſubterfugio utebatur, interfectum in gladium proprio corporis motu incurriſſe, vitam donavit, & omnem pœnam remiſit. (*u*) Et notabile eſt, qvod, cum cenſor narrationem hujus facti expungere vellet, (haud dubie ex communi opinione, contra qvam diſputamus, ſeductus) qvaſi hæc narratio læderet famam Electoris; hiſtoricus non ſine ratione contra iſtam cenſuram ſit proteſtatus, breviter, ſed acute adducens, non poſſe factum hoc famæ Electoris præjudicium creare, ſed

Alud exemplum Auguſti Electoris Saxoniæ.

(*u*) *Dn. Præſes* in der Hiſtorie der Weißheit. *T. II. p. 68. ex Annalibus Schneideri.*

ſed potius exinde tanqvam exemplo probari, qvod Electori regale competat, etiam homicidas aggratiandi. (*w*)

(*w*) *Ibid. p. 49. n. 13. & p. 140. n. 1.*

§. V.

Autoritates pro noſtra ſententia eſſe duorum generum.

Qvod autoritates attinet, eæ qvidem duorum ſunt generum. Alii Doctores circa aſſertionem ipſam, qvam defendimus, vel hæſitant, vel etiam nobiscum non conſentiunt, ſed magis inclinant ad partes diſſentientium, vel etiam abſtinent plane a tractatione hujus qvæſtionis, partim timentes potentiam & autoritatem diſſentientium, partim etiam, qvia hæc tractatio erat aliena ab eorum ſcopo; interim tamen principia, unde aſſertio noſtra deducta eſt ſuperius, eadem agnoſcunt nobiscum, ſcilicet, qvod jus naturæ nullam pœnam determinet, aut qvod in hiſtoria Moſaica nullum contineatur præceptum univerſale de puniendo capitaliter homicida, ſed qvod præceptum iſtud Moſaicum pertineat ad leges forenſes Judæorum. Alii vero, diſerte eam quam hactenus defendimus ſententiam aſſerunt, etſi ex illis nonnulli vel eandem reſtringant ad pœnitentes homicidas, aut certe præprimis erga illos jus aggratiandi locum habere velint.

§. VI.

Nomina conſentientium.

Ad primam claſſem pertinent ex Theologis Martinus Chemnitius (*x*) & Johannes Gerhardus, (*y*) ex politicis ac Jureconſultis Hugo Grotius, (*z*) Johannes Seldenus, (*a*) Caſpar Zieglerus, (*b*) Samuel Puſen-

(*x*) *Loc. Theol. loco de lege Dei cap. 4.*

(*y*) *Loco de LL. Cerem. & forenſ. n. 40.* (*z*) *de J. B. & P. l. 2. c. & 11. 8. 20.* (*a*) *de J. N. & G. ſec. diſc. Hebr. l. 4. c. 1. p. 482.* (*b*) *de jurib. Majeſt. l. 1. c. 5. §. 54. 55. 56.*

Digitized by Google

ſendorffius. (c) Ad poſteriorem Johannes Hennichius, (d) & D. Philippus Ludovicus Hanneknius (e) Theologi Lutherani & Profeſſores, ille Rintelenſis, hic Wittebergenſis, ut & illuſtris JCtorum ordo in hac academia regia. (f) Ac reliqvorum qvidem loca videri poſſunt in libris eorum ad marginem citatis; Henichii vero & facultatis juridicæ Hallenſis reſponſa, cum typis impreſſa non extent, non injucundum fore putamus lectori veritatis ſtudioſo, ſi ea diſſertationi huic noſtræ ſubjuncta legere poſſit. Ut adeo nihil reſtet, qvam ut poſt gratias divino numini reverenter actas pro conceſſis viribus, colophonem diſcurſui noſtro imponamus

(c) *de J. N & G. VIII. 3.26.*

(d) *in Conſilio ſtatim ſubjungendo.*

(e) *De jure gratiæ principis chriſtiani in reos noxæ capitalis.*

(f) *In reſponſo hic annexo.*

FINIS.

D. JOHANNIS HENICHII

CONSILIUM THEOLOGICUM HOMICIDÆ DATUM.

NUllum dubium eſt, qvin enorme prorſus ſit delictum, qvod perpetrat homicida. Primo enim is violat Dei imaginem ac proinde non immerito à Philone ſacrilegus vocatur. Deinde atrociſſime idem peccat in ſocietatem, ad qvam geniti ſunt homines, qvæ conſiſtere neutiqvam poteſt, niſi innocentum vita ſit in tuto. Optime Florentinus in L. 3. ff. de J. & J. *cum cognationem qvandam natura inter homines inſtituerit, conſeqvens eſt, hominem homini inſidiari nefas eſſe.* Hinc homi-

Homicidii enormitas.

Digitized by Google

homicida voluntarius in Vet. Teſt. obnoxius erat pœnæ capitali, adeo, ut ab ipſo Domini altari ad ſupplicium rapere juberetur. *Exod.* XXI. *v.* 12. 14. & *Levit.* XXX. *v.* 17. 21. neqve ullo pretio redimi poſſet. Terra enim per effuſum ſangvinem contaminata expiari non poterat, niſi ſangvine ejus, qvi effuderat illum, ut datur intelligi ex *Num.* XXXV *v.* 33. & priſci Chriſtiani, ut oſtenderent, qvantopere homicidia deteſtarentur, diu obſervarunt illam legem, qvæ jubet abſtinere à ſuffocato & ſangvine. Hinc Octavius apud Minutium Felicem: *tantum ab humano ſangvine cavemus, ut nec edulium pecorum in cibis ſangvinem noverimus.* Et Tertullianus *Apolog. Qvale eſt, ut qvos ſangvinem pecoris horrere confiditis, humano inhiare credatis.* Sortitur autem homicida qvatuor fora, qvibus ſatisfacere tenetur, divinum, eccleſiaſticum, civile & privatum, nec ſatisfactione uni præſtita præjudicat aliis, qvin ipſa qvoqve jure pœnam ſibi debitam exigant. Reipublicæ, ut ſatisfaciat homicida, ſufficit, ſi pœnæ ſibi dictatæ ſe prompte ſubjiciat, nec opus eſt, ſi magiſtratus indicet pœnam, ut reus ſtricto jure ſecum agi poſtulet. Diſputari autem ſolet, utrum magiſtratus, qvi jus mitigandi pœnam habet, homicidam voluntarium teneatur pœna capitis afficere, nec ne? Ego negantem ſententiam amplector, eamqve ſic probo: ſi Magiſtratus tenetur homicidam voluntarium capitis pœna afficere, vel tenetur id facere jure divino naturali, vel poſitivo. Non tenetur id facere jure divino naturali, nam, *qvod qvidam exiſtiment,* verba ſunt Hugonis Grotii *ad Cap. V. Matthæi homicidio naturaliter reſpondere capitis pœnam, in eo falluntur, pœnæ enim delictorum non ſunt ipſo jure naturæ, aut ulla Dei perpetua lege conſtitutæ, ſed pro modo inde imminentis periculi intendi ac remitti ſolent.* Recte etiam idem autor cenſet, in homicidiis non tam factum nudum ſpectandum eſſe, qvam qvæ anteacta fuerit occiſoris vita, venerit ne ad hoc facinus impetu, (ita autem noſtrum in cædem prolapſum eſſe neutiqvam dubito,) an deliberatione. Et certe jus naturæ optime intellexerit Seneca vir in moralibus apprime exercitatus. Is autem diſerte præcipit, ne qvis pereat, niſi qvem perire etiam pereuntis interſit. Idem alibi ſic loqvitur: *pœnam ſi tuto poterit,*

Qvatuor fora homicidæ.

1. Forum Reipublicæ.

An Princeps poſſit remittere pœnam capitalem homicidæ.

Affirmativa probatur.

Nam pœna capitalis homicidarum non venit ex jure naturæ.

poterit, donet Princeps, ſin minus temperet. Idem alibi: *Sapiens multa remittet, multos parum ſani, ſed ſanabilis ingenii ſervabit.* Neqve dubium eſt, qvin in promtu ſint aliæ pœnæ, qvibus homicidia coërceri qveant, & tranquillitas reipublicæ conſervari posſit. Sed nec jure divino voluntario eſt præceptum, ut à Magiſtratu chriſtiano ad mortem rapiatur homicida. Nam LL. poſitivæ V. Teſt. chriſtianos Principes neutiqvam obligant, alioqvin iidem adhuc legem de necandis adulteris ubiqve tenerentur obſervare. Data qvidem eſt ſtatim poſt diluvium Noæ lex, ut ejus, qvi ſangvinem humanum effudit, ſangvis vicisſim effundatur. At hæc qvoqve fuit non niſi lex poſitiva qvæpiam, noſtra tempora minime concernens. Nimirum cum jam ante diluvium gigantum ætate promiſcua invaluiſſet cædium licentia, inſtaurato poſt diluvium humano genere, ne mos idem invaleſceret, tam ſevere Deus homicidium puniri mandavit. Nulla autem prorſus eſt conſeqventia: Deus ob certam cauſam poſt diluvium *Geneſ. IX.* mandavit, ut homicida capite plecteretur, ergo magiſtratus hodieqve tenetur, tam gravi pœna homicidam interficere. Non ſeqvitur, inqvam, præſertim, ſi appareat, homicidam non obſcura pœnitentiæ documenta edere, & in promptu ſit aliud remedium, quo à delinqvendo homines abſterreri posſint. Eodem *Geneſ. Cap.* commeſtio ſangvinis prohibetur, qvæ hodie tamen omnino eſt licita. Non itaqve omne, qvod capite hoc IX. prohibetur, jure perpetuo & immutabili prohibetur.

Nec jure divino voluntario, Chriſtianos Principes obligante.

Reſponſio ad dictum Gen. IX.

Ex novo teſtamento afferri cum primis ſolet illud *Apoc.* XIII. *qvi gladio occidit, cum gladio occidi oportet.* Verum nec hic locus probare eſt idoneus ſententiam, qvam nos impugnatam imus. Agit enim ibi Apoſtolus, patientiam commendaturus, de perſecutoribus eccleſiæ, & docet, eos gravisſimas pœnas Deo daturos, ipſumqve ſevere vindicaturum illatas piis injurias. Hinc ſubjicit: *In hoc ſita eſt ſpes & patientia Sanctorum.* Ad eundem modum intelligi oportet, qvod Chriſtus Petro ait *Matth.* XXVI. *v.* 52. *Converte gladium in vaginam; Nam, qvi gladium ſumſerit, gladio peribit.* Recte enim verba hæc ſic exponit Hugo Grotius: Noli Pe-

Item ad objectionem ex Apoc. XIII.

 tre,

tre, conſideratione ejus, qvod mihi infertur, injuriæ concitatior Deo præripere ultionem, levia enim ſunt vulnera, qvæ à te pati poſſunt. Stat enim rata ſententia, crudeles iſtos & ſangvinarios, etiam te qvieſcente, graviſſimos Deo daturos pœnas ſuo ſangvine. Bene ſcilicet Tertullianus: *adeo ſatis idoneus patientiæ ſeqveſter Deus; ſi injuriam depoſueris penes Deum, ultor eſt, ſi dolorem, medicus eſt, ſi mortem, reſuſcitator eſt. Qvantum patientiæ licet, ut Deum habeat debitorem.* S. Auguſtinus, ipſos Donatiſtas, qvi Catholicos Presbyteros perſecuti erant, & trucidarant, atqve ita omnino pœnam capitis meruerant, citra mortis pœnam caſtigandos eſſe monet *epiſtola* CLIIX. *Pœna* ait, *ſane illorum, qvamvis de tantis ſceleribus confeſſorum rogo te, ut præter ſupplicium mortis ſit, & propter conſcientiam noſtram, & propter catholicam manſvetudinem commendandam, & epiſtola ſeq.* ad Marcellinum Comitem ita ſcribit: *Circumcelliones illos & Clericos partis Donati, qvos de Hipponenſi eccleſia ad judicem pro factis eorum publicæ diſciplinæ cura deduxerat, à tua nobilitate comperi auditos, & plurimos eorum de homicidio, qvod in Reſtitutum Presbyterum commiſerunt, & de cæde Innocentii alterius Catholici Presbyteri, atqve de oculo ejus effoſſo, & de digito præciſo fuiſſe confeſſos. Unde mihi ſollicitudo maxima incuſſa eſt, ne forte ſublimitas tua cenſeat, eos tanta legum ſeveritate plectendos, ut qvalia fecerunt, talia patiantur. Ideoqve his literis obteſtor fidem tuam, qvam habes in Chriſto, per ipſius Domini Chriſti miſericordiam, ut hoc nec facias, nec fieri omnino permittas. Qvamvis enim ab eorum interitu diſſimulare poſſemus, qvi non accuſantibus noſtris, ſed illorum notoria, ad qvos tuendæ publicæ pacis vigilantia pertinebat, præſentari videantur examini. Nolumus tamen paſſiones ſervorum Dei, qvaſi vice talionis paribus ſuppliciis vindicari. Non, qvo ſceleſtis hominibus licentiam facinorum prohibeamus auferri, ſed hoc magis ſufficere volumus, ut vivi & nulla corporis parte truncati, vel ab inqvietudine inſana, ad ſanitatis otium legum coërcitione dirigantur, vel à malignis operibus alieni utili operi deputentur. Sed qvis non intelligat, magis beneficium, qvam ſupplicium nuncupandum, ubi nec faciendi relaxatur audacia, nec pœnitendi medicina ſubtrahitur?* Imple, Chri-

Conſenſus Auguſtini.

Digitized by Google

Chriſtiane judex, pii patris officium, ſic ſuccenſe iniqvitati, ut conſulere humanitati memineris. Qvod ſi autem magnus ille Hipponenſium Epiſcopus capitalia ſupplicia in homicidas jure divino naturali, vel jure aliqvo divinò poſitivo perpetuo conſtituta eſſe exiſtimaſſet, neutiqvam pro Donatiſtis tot homicidiorum reis interceſſiſſet. Andreas Rivetus, Theologus reformatus, ad qvæſtionem : an vir pius pro homicida intercedere poſſet? reſpondet in hunc modum: Et Andreæ Riveti.
Eſſe nonnullas culpas, in qvibus id liceret, qvod olim Paulo licuit, qvi pro Oneſimo ſervo fugitivo intercedebat, nec dubitamus. Etiam id in crimine homicidii, non tantum caſualis, ſed aliqvando etiam ex impotentia animi, præſertim, ſi ætas minor ſit, & ſpes emendationis certa, aut ſi quis inciderit in crimen, cujus magna ſint merita, & id videatur requirere publica utilitas, ſi modo alia ratione legis ſcopus attingi poſſit, qui præſertim is eſt, ne qui crimen admiſit impunitate abutatur, & reliquis ſit exemplo. Qvamvis itaqve diffiteri neqveam, tantam eſſe magnæ partis hominum improbitatem, ut niſi qvorundam morte reprimatur ſcelerum audacia, ſatis tuta eſſe non poſſit innocentia: Tamen non ſpernendum exiſtimo cum Hugone Grotio *de* J. B. & P. L. 2. C. *20. n. 12.* illud Qvintiliani: *nemo dubitavit, quin ſi nocentes mutari in bonam mentem aliquo modo poſſint, ſicut poſſe interdum conceditur, ſalvos eos eſſe è republica magis ſit, quam puniri*, videlicet pœna capitali. Atqve hæc de foro reipublicæ dicta ſunto.

Cum proximo Theophilus noſter, in cujus gratiam nunc ingreſſi ſumus diſputationem hanc, reconciliatus jam eſt, qvantum intelligimus, ut de hoc qvidem foro amplius non ſollicitos eſſe haud oporteat. 2. Forum læſi.
Eccleſiæ vero ſatis fieri debet per publicam pœnitentiam, niſi eam in pœnam pecuniariam forte commutet &c. 3. Forum eccleſiæ.
Nec dubium eſt, qvin hoc pacto facilius apud Deum, ſeu in foro divino poſſit impetrare veniam reus, ſi non verecundetur in eccleſia publice delictum à ſe commiſſum confiteri. 4. Forum divinum.
Magna enim vis eſt precum, qvas tota eccleſia pro peccatore pœnitente fundit, præſertim ſi pœnitens ipſe ſerio eas efflagitet. Non vero eſt, qvod homicida de divina miſericordia deſperet, ſi ſerio doleat de peccato ſuo, fiduciamqve veniæ impetrandæ in merito Chriſto collocet,

Digitized by Google

locet, & recte ſe deinceps gerendi firmum propoſitum concipiat &c. &c.

* Reliqva plura, qvæ apud Henichium in illo reſponſo ſeqvuntur, lubens hic omitto, cum a noſtro ſcopo aliena ſint, & contineant videlicet multa teſtimonia ſcripturæ & dicta patrum ad conſolationem pœnitentis & adhortationem ad vitam ſanctam, item ad dandas eleemoſynas pertinentia.

Reſponſum Facultatis Juridicæ Hallenſis, menſe Julio 1703.

P. P. Als derſelbe uns die wieder den Hauptmann V. H. von B. wegen begangener Entleibung an den Lieutenant von K. ergangene Inqviſitions-Acten in dreyen Voluminibus und einer Frage zugeſchickt ꝛc. demnach ꝛc.

Hat der Hauptmann V. H. von B. den Lieutenant von K. in einen duell entleibet, worauf jenem, durch ein zu Leipzig geſprochenes Urtheil die Straffe des Schwerdts zuerkennet worden; hat beſagter von B. Seine Hoch-Fürſtliche Durchlauchtigkeit zu A. beweglich angeſucht, die Ihm zuerkandte Todes-Straffe in eine Geld-Buſſe zu verwandeln, und es will derſelbe berichtet ſeyn ob Seiner Hoch-Fürſtlichen Durchlauchtigkeit in hoc caſu das jus aggrstiandi zukomme?

Ob nun wohl die faſt allgemeine Meynung derer Rechtsgelehrten dahin zielet, daß in denen delictis, denen in heiliger Schrifft die Todes-Straffe zuerkennet worden, abſonderlich aber in den Todſchlage, keine weltliche Obrigkeit Macht habe, die Todes-Straffe zu erlaſſen oder in eine geringere zu verwandeln, zumahl da der allerhöchſte GOtt nicht nur alsbald nach der Sündfluth dem Noä und ſeinen Nachkommen, das allgemeine Geſetz publiciret: Wer Menſchen-Blut vergeuſt, des

(a) Geneſ. IX, v. 6. Blut ſoll wieder vergoſſen werden, (a) ſondern auch dieſes hernach durch Moſen in der Iſraelitiſchen Republiqve wiederho-

(b) Exod. XX, v. 12. let, (b) und ausdrücklich verbiethen laſſen, daß man keine Geld-

Straffe

Straffe von dem Todſchläger nehmen ſoll, ſondern daß das durch vergoſſenes Menſchen-Blut verunreinigte Land, wiederum durch Vergieſſung des Bluts des Todſchlägers verſühnet werden müſſe, (c) und wenn gleich einige von denen Evangeliſchen Theologen ausgeführet, daß eine Chriſtliche Obrigkeit die einem Todſchläger dictirte Todes-Straffe in eine geringere verwandeln, oder gar auffheben könne, ſie demnach ſolches nur auff denjenigen caſum reſtringiret, wenn der Todſchläger ſeine That hertzlich bereuet, und ſigna veræ & ſeriæ pœnitentiæ gegeben, (d) welches aber auf gegenwärtigen Fall nicht wol ſcheinet appliciret zuwerden können, indem aus denen überſendeten actis nirgend zuſehen, daß der von B. hertzliche Reue und Leyd über den begangenen Todſchlage bezeuget, ſondern vielmehr zwar der Meynung iſt, daß er nicht vor einen vorſetzlichen Todſchläger zu halten ſey, jedeñoch aber ſeine dißfalls angeführeten Gründe in der ſententia Dnn. Scabinorum Lipſienſium gnungſam abgelehnet worden, er auch ſich nicht getrauet, die ihm anderwerts nachgelaſſene defenſion zu führen, ſondern ſich lediglich Sr. Hoch-Fürſtlichen Durchlauchtigkeit Gnade ſubmittiret und 2000. Rthl. ad pios uſus zu geben erbothen. Dieweil aber dennoch bewehrter Evangeliſcher JCtorum und Theologorum Meynung für gegründeter zu achten, daß lex divina naturalis & univerſalis zwar dieſes befehle, qvod delinqventes puniendi ſint, die determination aber aller Straffen auch in denen delictis contra jus naturæ, ja auch in homicidio doloſo dem arbitrio weltlicher Obrigkeit heimzulaſſen ſey (e) und alſo ad leges poſitivas humanas gehöre, in welchen unſtreitig aller weltlichen Obrigkeit, vielmehr aber einem Chriſtlichen Fürſten das jus aggratiandi zuſtehe: Ferner nach der bewehrteſten und älteſten Jüdiſchen Scribenten Auslegungen, die in dem Geſetz von Bluteſſen angehengte commination, wer Menſchen Blut vergeuſt, daß deßen Blut wieder vergoſſen werden ſoll, pro lege proprie dicta nicht zu halten iſt, (f) und was hernach von der Straffe des Todſchlägers in dem Moſaiſchen Geſetz enthalten, nicht ad leges morales, ſondern ad leges Moſaicas forenſes

(c) Numer. XXX. v. 31. 33.

(d) D. Philipp. Ludovicus Hammekenius integro Tractatu de Jure Gratiæ Principis Chriſtiani.

(e) Caſp. Ziegl de Jurib. Majeſt. L. 1. C. 5. § 56. D. Hanneck. d. tractatu c. ult. §. 5. n. 2. verſ. Indeperperam ſentire &c. & n. 6. verbis: Lege forenſi Judæorum conſtitutum.

(f) Seldenus de J. N. & G. ſec. diſcipl. Hebr. L. 4. c. 1. p. 481.

 gehöret,

gehöret, (g) welche bloß die Jüden, nicht aber die Chriſten im neuen Teſtament verbindet, (h) über dieſes auch, ſo viel das Moſaiſche Geſetz ſelbſt betrifft, daſſelbe nicht dergeſtalt zu interpretiren, als wenn auch denen Jüdiſchen Obrigkeiten kein jus aggratiandi darüber zugeſtanden, ſondern das præceptum de puniendo capitaliter homicida pro naturali & indiſpenſabili zu achten wäre, indem ja anfänglich GOtt ſelbſt den Cain die Todes-Straffe erlaſſen, (i) cum tamen Deus circa jus naturale diſpenſare non poſſit; Hernach aber qvantum ad legem Moſaicam nicht nur abermahls die Jüdiſchen Rechts-Lehrer dahin zielen, das dieſes Geſetz nur dahin ſein Abſehen richte, wenn ein Jüde nicht aber, wenn ein Proſelyte oder Heyde getödtet worden, (k) auch ſonſten andern limitationibus unterworffen ſey, (l) ſondern auch die Heilige Schrifft ſelbſt klahr bezeuget, qvod rigor legis Moſaicæ in nonnullis caſibus moderationem accipiat, in Betrachtung, wenn ein Herr ſeinen Knecht umgebracht, und der Knecht nicht alsbald geſtorben, der Herr gar mit keiner Straffe angeſehen worden, (m) da doch die leges divinæ univerſales allen Menſchen, und alſo auch denen Knechten zu gute kommen, und ferner, der Mann nach den Hertzen GOttes David, indem ihme von der klugen Frauen zu Thekoa vorgetragenen caſu das jus aggratiandi gegen einen vorſetzlichen Todſchläger, der ſeinen eigenen Bruder ermordet, exerciret, (n) und weiter ſeinen Sohn Abſalon, der gleichfals ſeinen Bruder Ammon doloſe und mit Vorſatz umgebracht, eben dieſes juris aggratiandi genieſſen laſſen, (o) und der caſus der klugen Frauen zu Thekoa auff gegenwärtigen Fall um ſo vielmehr zu appliciren iſt, in Betrachtung der Hauptmann von B. den Lieutenant von K. nicht hinterliſtiger Weiſe, ſondern gleichfalls Mann für Mann in einen abgeredten duell entleibet.

In übrigen aber aus erwehnten Exempeln deutlich zu ſehen, daß die reſtrictio juris aggratiandi in cauſa homicidii ad eum ſolum caſum, ubi homicida ſeriam pœnitentiam egerit, in Heiliger Schrifft nicht gegründet ſey, indem eines theils Cain von GOtt ſelbſt mitten in ſeiner Unbußfertigkeit und Verzweiflung an

(g) D. Hanneck. *d. cap. ult.* § 5. *n.* 6.

(h) D. Chemnitius *Loc. Theol. loco de lege Dei c.* 4.

(i) Gen. IV, 15. D. Hanneck. *d. cap. ult.* § 3.

(k) *Seldenus d. l.*

(l) *Seldenus ibid. p.* 482.

(m) D. Hannek. *d. l. c.* 3. § 3.

(n) II. *Sam.* XIV, 10. 11. D. Hanneken. *d. tract. cap.* 3. § 1. & 3.

(o) II. *Sam.* XIV. 21. 33. *D. Hanneck. d. l. c.* 4. § 3. *in fine.*

an GOttes Gnade, (p) aggratiiret worden, anderes theils in dem von der Frauen von Thekoa proponirten caſu nichts von des Todſchlägers Buſſe zu leſen, ſondern aus denen Umbſtänden vielmehr deßen Unbußfertigkeit præſupponiret worden, (q) und endlich des pardonirten Abſalons Unbußfertigkeit, von heiliger Schrifft mit deutlichen Worten bemercket wird, (r) zugeſchweigen, daß, ſo das jus aggratiandi in dem Fall, wann der delinqvent wahre Hertzens-Buſſe gethan, ſtatt finden kan, ſolches vielmehr auch auff dieſen Fall zu appliciren, da derſelbe in ſeiner Unbußfertigkeit verharret, damit ihn die Zeit zur wahren Reue und Bekehrung nicht abgeſchnitten, und er, auff ſolche Weiſe nicht allein mit den zeitlichen, ſondern zugleich mit dem ewigen Tode beſtraffet werde.

(p) Gen. IV. v. 13. 14.

(q) II. Sam. XIV. v. 6. 7.

(r) II. Sam. XV. v. 32. & tot cap. ſeq. XVI.

So erſcheinet daraus allenthalben ſo viel, daß Sr. Hoch-Fürſtlichen Durchlauchtigk. zu A. da nicht ſonſt etwas bedenckliches in Wege ſtehen ſolte, dem Hauptmann von B. des gebethenen juris aggratiandi genieſſen zu laſſen, wohl befugt ſey. Er iſt aber auff ſolchen Fall wegen der bey dieſer Sache vorkommenden ihn ſehr gravirenden Umbſtänden ſeinen Vermögen nach, auff 4. biß 5000. Rthl. zu beſtraffen.

V. R. W.

E N D E.

Die Früchte, ſo der Fleiß nach vieler Arbeit träget,
Sind die Gelehrſamkeit, Vergnügung, Ruhm der Welt:
Mein Clüſener, auff Müh, ſo Er allhier geheget,
Wird Jhm auch dieſe Frucht vergnüglich zugeſtellt.
FRIDRICIANA rühmt Sein ungemeines Weſen,
Und legt Jhm allbereit die Ehren-Lorbern bey.
Er wird ins künfftige noch größre Früchte leſen,
Und mercken, daß ſein Fleiß nie ohne Nutzen ſey.

Das

Digitized by Google

Das werthe Vaterland hat ſich zu gratuliren,
Das einen klugen Sohn in ſeine Mauren kriegt,
Mein Wunſch, den ich dabey nebſt anderē Will führē,
Iſt der: GOtt gebe Ihm was hier und dort vergnügt!

PRÆSES.

NUnc ad promeritos merito decurris honores,
Qveis leges meritos condecorare ſolent.
Solers privatis ſtudiis tu jura colebas
Dignior in cathedra prælia docta moves.
Sic merito cuncti mittunt Tibi proſpera vota,
Ut Tibi per vitam prœmia fauſta fient.

Clariſſimo Dn. Candidato, auditori ſuo induſtrio
hiſce applaudere voluit

JUSTUS HENNING. Böhmer, D.
P. P. & Facult. Jurid. Aſſeſſor.

AUff Arbeit folget Lohn, auff Kämpffen Sieg uñ Beuthe;
Daß dieſes richtig ſey, diß zeiget uns noch heute,
Herr Vetter, werther Freund, Dein holdes Bey-
ſpiel an,
Es wird Dir nach dem Fleiß der Purpur angethan.
Und recht; wer ſo, wie Du, den edlen Fleiß geliebet,
Der Künſte Gold geſucht, die Rechte ausgeübet,
Davon dir Jena noch und Halle Ruhm ertheilt,
Dem hat die Ehre ſtets von Ferne nachgeeilt,
Nunmehr ereilt ſie Dich, und kröhnt Dich mit Vergnügen,
Hierzu will ich nur noch den treuen Seüffzer fügen
GOtt laß dich lebenslang in Glück uñ Seegen blühn,
Der Ephey Deines Ruhms ſey im̃er-während grün!

JOH. ARNOLD BECK, Proconſul. Lipp.

)o(

Digitized by Google